

Serdar Can
NENEMİN MASALLARI
Nisan Yayımcılık

NİSAN YAYIMCILIK

Nisan Yayımcılık
ISBN: 978-605-65162-3-8
Temmuz 2015

NİSAN YAYIMCILIK VE BASIM SAN. LTD. ŞTİ

Yönetim yeri: İskenderpaşa Mh. Kıztaşı Cd. Yeşiltekke Kuyulu Sk. No: 19/4 Fatih/İstanbul Tel: 0212 531 83 06
e-posta: nisanyayimcilik@hotmail.com **Baskı**: Yön Matbaacılık Davutpaşa Cad. 75/2 B 366Topkapı/İstanbul Tel: 0 212 544 66 34

NENEMİN MASALLARI

Serdar Can

I. Baskı: Umut Yayımcılık/Temmuz-1991
II. Baskı: Umut Yayımcılık/Mart-1990
III. Baskı: Nisan Yayımcılık/Temmuz 2015

YAYINEVİNİN ÖNSÖZÜ

20. yüzyılın ilk soykırımı olarak kabul gören Ermeni Soykırımının yaşandığı bu topraklarda sayısız öykü-masal-anı mevcuttur kuşkusuz. Nenelerimizin dilinden dökülüp, bazen korkutan, bazen güldüren, çoğunlukla da ağlatan masallar, soğuk ve uzun kış gecelerinin sobabaşı sohbetlerinin en vazgeçilmez anlatılarıdır. Bu masallarda gerçekler nerede başlayıp nerede bitiyor diye düşünmenin hiçbir karşılığı ve de önemi yoktur. Zira adı üstünde "masal"dır bunlar. Ve fakat milyonlarca insanın katledildiği, daha fazlasının göç ettirildiği Soykırım gerçekliğinin kendisi başlı başına bir vahşete işaret ediyorken, onların gerçeklere dayanmadığını kim iddia edebilir ki!

Serdar Can'ın, tüm olanaksızlıklar içinde bu "masal"ları derleyip toparlamasının ve Umut Yayımcılık'ın kitap haline getirerek yayımlamasının üzerinden on yıllar geçmesine rağmen hala güncel bir mesele olarak varlığını koruyan, 100. yıldönümü olmasıyla da tazelenen Ermeni Soykırımına dair bu çalışma anlamından hiçbir şey yitirmemiş.

Nisan Yayımcılık olarak, daha önce Umut Yayımcılık'tan iki baskı yapan "Nenemin Masalları"nın üçüncü baskısını yapmaktan ayrı bir gurur duyuyoruz. Soykırımın 100. yılında, her türlü soykırıma tabi tutulan bu coğrafyanın kadim halklarının ve bu halkların değerli evlatları Armenak Bakırciyan, Hrant Dink, Manuel Demir, Levon Ekmekçiyan, Nubar Yalımyan, Paramaz ve daha yüzlercesinin anılarının önünde saygıyla eğiliyoruz.

Nisan Yayımcılık

İÇİNDEKİLER

III. Baskıya Önsöz 9
Önsöz Masalı 13
Öğle Yemeği Masalı 17
Torunun Masalı 25
Komprador Masalı 35
Külbastı Masalı 47
Koskoca Bir Köy Masalı 53
Türkülü Masal 63
Hasan Han Masalı 71
Sarı Saçlı Masal 83
Kapanmayan Yaranın Masalı 89
Ağlayan Masal 99
Iıyyy Diye Bir Masal 109
Omeran Gölü Masalı 115

Kitap hakkında 125

III. BASKIYA ÖNSÖZ

Öyküleri kaleme aldığım dönem, süreç itibarıyla Diyarbakır 5 Nolu Zindanını yazmam gereken bir dönemdi. Yaşadığımız vahşetin henüz maddi izleri bile üzerimizdeyken hafızalarımız henüz taze ve çok sıcakken bu vahşeti yazılı hale getirmem gerekiyordu. Bize biçilmiş yaşamın birkaç yılı geçmeyeceğini düşünüyorduk. İçinde bulunduğumuz cezaevi koşulları, sözde yargılamalar soncunda aldığımız cezalar, ölüm oruçları vb. haklı olarak bizde "*ne yapacaksak iki-üç yıl içinde yapmalıyız, ne yazacaksak yazmalıyız*" hissine kapılmamıza neden oluyordu.

Bir de Ermeni sorunu vardı! Nazım Hikmet'te bir-iki satır, Yaşar Kemal'de bir-iki paragrafla dokunulabilen bir tabu vardı. Sorun her Kürt evinde bir efsane gibi anlatılırken her Kürdün hafızasının bir köşesinde yerini korurken konuya ilişkin hiçbir edebi eser mevcut değildi. Elimize geçen "yarı bilimsel" eserlerin de şoven özünü satır aralarında görüyorduk. Birkaç kelimeyle "Ermeni Katliamı"ndan bahseden bu kitaplar, Ermeni komitacılarının her Müslüman köyüne yaptıkları saldırıyı ise sayfalar dolusu anlatmaktaydı. Bu nasıl bir ikiyüzlülüktü?

Bu ikilem içerisindeyken öncelikli olarak Ermeni sorununu yazmam gerektiği fikri baskın geldi. Zira cezaevinden on binler geçmişti, ve bu mutlaka kaleme alınacaktı. Ancak Ermeni katliamı yüzyılın sorunuydu.

Tarihte eşi benzeri görülmemiş bir soykırımdı. Hiçbir şey yapamamış ve yazamamıştık. Bilimsel bir çalışma yapmamızın olanakları sıfırdı. Bunları yapamıyorsak yaşanmış olayları da mı derleyip toparlayamıyoruz diye bu öyküleri yazdım.

Serdar Can

Nenemin kınalı saçlarında
katledilen dillerin
ve kültürlerin tarihleri yazılıydı.
Bu kitabı
bir buçuk milyon mazluma
adıyorum.

ÖNSÖZ MASALI

Başlı başına ne tam bir roman ne de öykü kitabı... Ana fikri vermek veya gerçekliği esas yönleriyle ifade edebilmek bakımından hiçbir masalın tek başına bir bütünlüğü yok. Roman gibi birbirleriyle birebir tanışık olan izleklerde yürümüyorlar. Aralarında organik bir bağ olmayan alışıldık öyküler gibi birbirlerine yabancı da değiller. Acayip bi şey! Onun için ya hiç okumamalısınız ya da okudunuz mu baştan Önsöz Masalı olmak üzere hepsini okumalısınız. Anlatıcı nenemdir, aynı zamanda olayların başkişilerinden biridir. Onu tanımalısınız.

Nenem tahminen seksen küsur yaşlarında öldü. Ve gene tahminen bu göç, 1968-69 yıllarında oldu. Bütün bu hikayeleri nenem bana anlatmıştı masal niyetine.

Ben yedi-sekiz yaşlarındayken öldüğü için kendisine ilişkin anımsadıklarım çok azdır. Aklımda kaldığı kadarıyla ya beni kucağına oturtarak masal anlatır ya da yaptığım bir hinoğluhinlikten dolayı ağzında küfürün bini bir para, elinde soba maşasıyla peşimden koştururdu.

Bir Ermeni kızı olan nenemin ilk adı Xelat'mış. İlk kocası öldürüldükten sonra Müslüman olmuş. Adına bu kez Rındê demişler. Üçüncü kocası ise adını Rındê'den Ayşe'ye

çevirmiş. Demek ki bu ad, dedem Hamza Efendinin pek işine gelmemiş. Çünkü Rındê, Kürtlerde şuh ve güzel kadınlara takılan bir addır.

Nenem doğru dürüst yürüyemediği halde iki-üç ayda bir apaka kesmiş saçlarına kına yakardı. Yüz hatlarının kırış kırışlığı ise onun gençliğinde pek güzel bir kadın olduğunu gizleyemiyordu. Zaten yaşamının son yirmi yılını dul olarak geçirmiş olan bu kadının canalıcı güzelliği, kısa bir süre içerisinde üç koca eskitmesinden belli olmuyor mu?

Son yıllarda bilinci biraz karıştığı için mükemmel bir şekilde konuştuğu Ermenice ve Kürtçe'ye yeni öğrendiği bir kaç Türkçe sözcüğü de katıyor ve hepsini harmanlayarak üç dili birden konuşuyordu. Öyle ki ne dediğini bir çırpıda anlamak olası değildi.

Ağzından düşürmediği, her fırsatta tekrarladığı tekerlemesi ise şöyleydi;

"Ew zılam ku aslêxu nasnake! Birneke ha birneke! Dınê axret ew kere kere!"*

Önceleri bu kitabın adına "Nenemin yalanları" demeyi düşünüyordum. Ama nenem tüm bunları bana masal diye anlatmıştı. Bu yüzden onun söylemine sadık kalarak "Nenemin Masallan" demeyi daha uygun buldum.

Yalan, bir veya bir kaç kişinin edimlerini çarpıtıyorsa bu basit bir şeydir; sonuçta bir kişilik sorunudur.Yok eğer yalan

* Tekerlemenin Türkçesi:
O yiğit ki soyunu (-n tarihini) tanımıyor (bilmiyor)! Unutma, sakın unutma! İki cihanda da o eşektir, eşektir!

büyük insan gruplarının, ulusların tarihini çarpıtıyorsa bu basit bir şey değildir ve nitelik bakımından çok daha olumsuz bir konuma düşer. Ama ben rahatım. Çünkü benim çalışmam sadece masal...

Şimdiye kadar yalanlar gerçeklerle teşhir edilmek istenmiştir. Bense bunu değişik bir yolla, yalanı masalla açığa vurmaya çalışacağım. Ben masal anlatacağım, siz gerçeği bulacaksınız. Aslında çok kolay bir oyun.

Ne gerçekçilik ne de modernist dekadan!.. Bu yönteme tarihsel yalancılık denilebilir.

Uyarı!

Yalanı hiç sevmeyenlere, çok büyük ve tehlikeli yalanları bilince çıkarma olasılığından dolayı ahlaki yozluğa düşme kaygısı taşıyanlara sesleniyorum! Kitabı bir sayfa daha çevirmeyin! Ve çocuklarınızın yeti-şemeyeceği bir yere saklayın.

Şubat 1991

Serdar Can

ÖĞLE YEMEĞİ MASALI

Nenemin masallarını dinlerken çok korkardım. Korkumu yenebilmem için ona dokunmam gerekirdi. Masallarını ya kucağında oturarak ya da bacaklarının üzerinde beşikte yatar gibi, edilgen bir biçimde uzanarak dinlerdim. O bir yandan dizlerini tıngır mıngır sallar, bir yandan da korkunç ve güzelim mimikleriyle masala başlardı.

"Bir varmış bir yokmuş... Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde develer tellal iken, pireler berber iken... Ben nenemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken..."

"Az gittik, uz gittik, dere tepe düz gittik. Bir de dönüp baktık ki, bir arpa boyu yol gittik... Oradan saptık bir yola, yolda girdik hamama. Hamamın tası var kurnası yok, suyu akar sabun yok!...

"Peştemalı var nalın yok, dört duvar sağlam, damı yok. Şıngır-mıngır yıkanırız hamamda, kirimiz, pasımız yalancının boynuna..."

"Vakti zamanında, vakti zamanında tarihler henüz icat edilmeden, iki kavim yaşarmış cennet misali bir rüyada. Evleri komşu, toprakları içiçeymiş. Biri komşusunun buğdayını öğütürken diğeri de karşılığında dam yapar, duvar

örermiş. Biri bostanı verip öbürünün bağını; öbürü göz nurunu verip berikinin şırasını alırmış. Sen hesapla ki kardeşçe yaşarlarmış kendi hallerinde. Ufacık bir kusurları varmış ya -o da dostlar başına- ayrı ayrı putların önünde tapınır; ayrı ilahlara ibadet ederlermiş. Bir kavmin putu sarı renkte, diğerlerininki ise yeşilmiş. Ol sebepten, birbirlerinden kız alıp vermezlermiş! E ama gençlik bu, dinler mi?.. Çayırlarda, bayırlarda göz süzmeler, işmarlar... Issız dağ kuytularında öpüşmeler, okşamalar gider ha gidermiş. Dinleri her ne kadar ayrıysa da bazı bazı kitabına uydurup sevdalıları gerdek odasına da iterlermiş.

Cinsel konularda bazı sivri sorular sorarak nenemi kızdırdığım da oluyordu:

"Gerdek odası?..."

"Evlenmenin ilk gecesidir yavrum."

"Ne yapılır ilk gecede?..."

Nenem böylesi durumlarda üç dilde birden küfürler savurarak bacaklarımı çimdiklemeye çalışırdı. Çünkü salt şamata olsun diye sorduğumu bilirdi.

"Ve bir Kayzersultan varmış. Kayzersultan yeryüzünde -haşa huzurdan- bir Allahmış. Kayzersultan'ın askerleri, fermanları varmış. Ve Kayzersultan zulmünün bu birinci elleri, bu kurmayları, bu omzu bol sırmalı neferleri gel zaman git zaman içinde, neredeyse ilahlaşmış.Haremindeki envayi türlü ırktan cariye uğruna gide gele, beline uçkur dayanmayan Kayzersultan ise bu ayağı potinli, beli palaskalı biraderler elinde, neredeyse oyuncaklaşmış."

"Ve bu ağızları Alaman köpeği gibi salyalı, sırtları Ala-

man kaputlu Allahcıklar, Kayzersultanca bir ferman çıkarmışlar. Ola ki bu cennet topraklarda bir gün dirlik, düzenlik bozula ve bunun sorumluları sarıputseverler ola! İyisi mi sürülsün bu topraklardan gavurlar çıksınlar yola; kargış edenler olursa askerlerimiz başlarına kartal ola."

Nenemin yüz hatları masalın gidişatına, benimki de nenemin yüz hatlarına oranla değişirdi. Kendi küçücük dünyamda, Kayzersultan'ın askerlerinin yola çıkışını canlandırırdım. Süslü püslü elbiseler, allı kıllı bayraklarla, Keyzersultan askerleri, ilerliyor cennet vatanın dar patikalarında.

Nenem, yüzündeki acarlığı, gözlerinden okunan öfkeyi bir teslim olmuşluğa, bir mazlumluğa bırakarak devam ederdi.

"İşte yavrum, bu ferman üzre başlamışlar bu iki kardeş kavimden birini sürüp katletmeye. Diyeceksin ki ortada fol yok yumurta yok nerden kafalarına esti böyle bir şey? Erkeksiz kadın doğurur mu a yavrum?.. Sarıputseverlerin Kayzersultan'a isyan ederek; kendi bayraklarını dalgalandırmak istemeleri, kendi topraklarında yetişen yemişe sahip çıkmak istemeleri... Sebeplerin en birincisi bu işte."

"Ve Kayzersultan'm askerleri ki o zalim Dahaq'ın askerleri, vvuuu diye bir tufan gibi esmişler ortalıkta. Toz, duman, kan ve korku... Kavmin yarısına yakın bir bölümü düşmüş yollara. Kayzersultan'ın askerleri, ilk başlarda eşkıya kılığına bürünerek saldırmışlar yolculara. Altın, gümüş ve değerli eşya ve el değmemiş kızlar ve güzellikleri dillere destan genç kadınlar... Hepsi ama teker teker her biri, Kayzersultan askerlerinden almış nasibini. Direnenlerin kelle-

leri, birer birer koparılmış, tavuk gibi."

"İyi ama bu yeryüzü cenneti çok geniş, pek büyük! Bu iki kavim, kuş uçmaz kervan geçmez sarplıklarda bile yaşarmış. Acep Kayzersultan'ın askerleri yol gitmez yön bilinmez bu topraklara nasıl girecek ve bir kavmin tümünü nasıl toparlayacakmış? Kaysersultan'm en püsküllü kodoşları, şu birlikçi geçinen bozguncular, şu ilerlemeci geçinen köhnemiş kardeşler danışıp akıl vermişler. Kayzersultan'a bir ferman daha çıkarmasını önermişler."

"Dedim ya oğul! Kayzersultan yeryüzünde bir Allah! Bütün puştlukların sahibi işini hiç aleni eder mi? Yazılısı var, sözlüsü var; hatta kaş göze dayanan ferman var."

"Ferman olunmuş ki Kayzersultan askerlerinin yetişemediği topraklarda, yeşilputseverlerin sarıputsever kavmine yapacağı her bir şey mubah ola! Ele geçirdikleri mal bark kendilerine kala. Kızları yeşilputseverleştirip kendilerine odalık ala. Rivayet olunur ki her bir sarıputseverin başına bir altın konulmuş. Şeyhülcendereler, softalar fetva üstüne fetva vermiş. Kâh yedi sarıputsever öldüren cennete misafir olur kâh kırkını yok edene cennet mekan olurmuş!..

"Fermanlar, fetvalar kuş kanadında taşınmış oraya buraya. Bütün cennet vatan diken üstünde, herkeste bir sallantı bir uğuldama... Kimi ne yapacağını bilmez hop kalkıp hop çöker, kimi gözleri fıldır fıldır bir hareket bekler. Rezilin, katilin gözünden cennet rüyaları eksilmez olmuş. Harisin, aç gözlünün, ağanın, beyin gözü yeni topraklarda, yeni konaklarda... Irz düşmanının, namussuz sapkının gözü küçük yavrularda, gelinlik çağda genç kızlarda...

"Sonra n e m i olmuş? N e olacak oğul, olanlar olmuş işte!

Toprak aylarca kana bulanmış, kurt-kuş yetmiş iki buçuk millet insan haykırışlarından uyuyamaz olmuş!"

Nenemin sözünü kesiyorum:

"Pekiy, o yeryüzü cennetinde yaşayan bu kavimler, nasıl böyle birbirlerine düşman kesilmişler?"

"Sebep mi yok oğul?.. Her biri Kayzersultan'ın fermanı, ağanın, softanın fetvası... Ve xela (kıtlık)... Bir xela ki insan -haşa huzurdan- ölüsünü kesip yiyormuş açlıktan. Açlık bir yana, Kayzersultan'ın askerleri hatır gönül mü dinler? Ferman var, kim karşı gelebilir fermana? Diyeceksin ki her yere ulaşamazlar, elleri her bir yere yetişmez onların. Azrail korkusu, Azrail'den beterdir yavrum. Atalarımız on vuracağına bir korkut diye boşuna dememişler.

"Sebep mi yok oğul, sebep mi yok?... İnsanoğlu bu, çiğ süt emmiş. Gözünü kara bürümesin bir, feriştah olsan baş edemezsin. Canını dişine takmış insanı zaptedemezsin. Hem hakikatten birçok dini-bütün fıkara, yapacağı zalimliğin bir vecibe olduğuna gerçekten inandırılmış. Yoksa kolay mı öyle binyılların dostluğunu bir kalemde bozmak?"

"Pekiy nene" diye soruyorum gene saflıkla. "Niye kendilerini savunmamışlar, onların da elleri, kolları yok muymuş, silahları yok muymuş..."

Gözleri dalıp giderdi böyle anlarda. Onu dürtmesem kendine geleceği bile olmazdı. Bir hüzün mü desem, bir kararlılık mı?.. Yoksa bir öfke mi, bir korku mu gelip küçücük nehir ve vadilerle dolu kırış kırış yüzüne otururdu.

"Anlatacağım evladım anlatacağım, hepiciğini birer birer anlatacağım...

"Cennet vatanın yol gitmez, kervan geçmez yörelerinden bir yerde Avedis dayın otururmuş. Avedis dayın da komşuları Mıho, Salo, Reco gibi geçimliliğini kıt kanaat çıkarır, ucu ucuna yaşamını sürdürürmüş. Avo, hünerli mi hünerli bir duvar ustası, bir kuyu örücüsüymüş. Taşları öylesine bir telkari ustalıkla işlermiş ki, bu sanatkarlık karşısında kuyumcular bile afallarmış şaşkınlıktan. Avo'nun öteki toramanlar gibi ne toprağı varmış ne de konakları... Hatta göz konulacak bir kızı bile yokmuş.

"Komşusu yeşilputsever Reco ile de pek sevişirlermiş. Reco da onun gibi bir duvar ustasıymış. Açtığı kuyuların dünya ahret suyu kesilmezmiş. Ayrıca Reco, çevrede dinibütün ve âlim biri olarak bilinirmiş. Fetvalar kulağına geldiğinde tınmamış bile. Bizim dinimizde zulüm yoktur, diyerek fetvaların doğru olduğu hakkında kaygı belirtmiş.

Gel zaman git zaman, katliam söylentileri ayyuka çıkar olmuş. Gün yokmuş ki ölüm haberleri gelmesin. Ve gün geçtikçe Avedis, Reco'nun aklına takılır olmuş. Tanrı'ya her yakarışında -nedendir bilinmez- hep arkadaşı Avo gelirmiş aklına. Acep Tanrı'nın ibadetini tam olarak yerine getirmiyor muyum? Acep farkına varmadan ibadetim yarım kalıyor da günah mı işliyorum? Acep günah meleğim defterime bir şeyler mi işliyor diye, kendi kendini yer olmuş Reco.

"Avedis, artık Reco'nun rüyalarına da girer olmuş. Avedis yatakta, dağda, bayırda, Avo her yerde... O Avo ki bir fincan kahve uğruna Reco'nun evinin duvarını örmüş. O Avedis ki Reco işsiz kaldığında, evinde pişen bir tas yağsız mırmırık çorbasını paylaşmış kendisiyle.

"Reco, üç vakit içinde ekmekten sudan kesilmiş. Gece-

leri hüngür hüngür ağlıyormuş. Arkadaşının arada bir gözüne çarpan ağır aksak yürüyüşü bile, artık Reco'nun ciğerlerini dağlıyormuş. Avo, Avo, ahh kardaşım Avo! Niye yeşilputsever değilsin Avo? Tanrı seni niye yeşil olarak yaratmadı Avo? Avo, Avo, Vahh kardaşım... Avo!...

"Avedis de Reco'nun bu karamsar durumundan bir şeyler sezmez değilmiş. O da bilirmiş arkadaşının başına bir haller geldiğini, ama Avo sakin bir adam, dost bir adam, varmamış arkadaşının üstüne. Bana kemlik gelecekse Reco'dan gelsin dermiş. Başkası boynumu vuracağına, Reco vursun diye söylenirmiş. Ben ata toprağını terk eder de nereye giderim diye diretirmiş."

"Reco, yataklara düştüğü halde, ibadetinden geri kalmıyormuş. Tespihini aptesanede bile elinden düşürmez olmuş. Eni-sonu bakmış ki bu işin sonu yok, katil olmaktansa demiş ve bir sabah evini yüklediği gibi köyden yitip gitmiş.

"Bolluk mu var, bereket mi var bu Xela zamanında? Millet, koçan üstüne koçan, öşür üstüne öşür vere vere sersefil olmuş. Reco'ya kim bakacak, çoluk çocuk nerede barınacak? Yuvasız kuşlar gibi helak bir vaziyette, yine dönmüş köyüne."

"Öyle bir an gelmiş ki uçurumlardan, yarlardan aşağıya atmamak için zor tutmuş kendini Reco. Gece gündüz Avo'nun başına bir yıldırım düşürsün, bir serseri kurşuna kurban götürsün diye Tanrı'ya yalvarıyormuş. Ama Tanrı'nın da, yeşilputun da onu dinlediği yokmuş.

"Ve çevre köylerden Kayzersultan askerlerinin gitgide yaklaştığı haberi geldikçe, Avedis de Reco'ya bir istekle bakar olmuş. Ve oğlum; olmayası bir gecenin çiyan salyası

bir sabahı, Tanrı sürekli olarak O'nu benim aklıma düşürüp, bir sinyal vermek istiyor diyen Reco, baltasını bileyerek çıkmış evden..."

"Avo da keklik avının bir kör vaktinde evine dönüyormuş. Elinde tüfengiyle köyün yamacına inerken Reco'yu karşısında bulmuş. Reco'nun elinde balta, Hazreti Ali gibi duruyormuş kaşı loşlukta. Avedis, dudağında yarım bir gülüşle, tüfengini usulca bırakmış yere. Başını öne doğru uzatarak gel demiş, gel kardaşım... Vasiyetimdir... Elinden gelirse, karımla bebelerimi üstüne al...

"Reco-gözleri yaşlı-canciğer arkadaşının boynuna bakarken Avo; unutma demiş gene. Unutma arkadaşım Biz sabah kahvaltısı olduk, siz öğle yemeği olacaksınız!!!

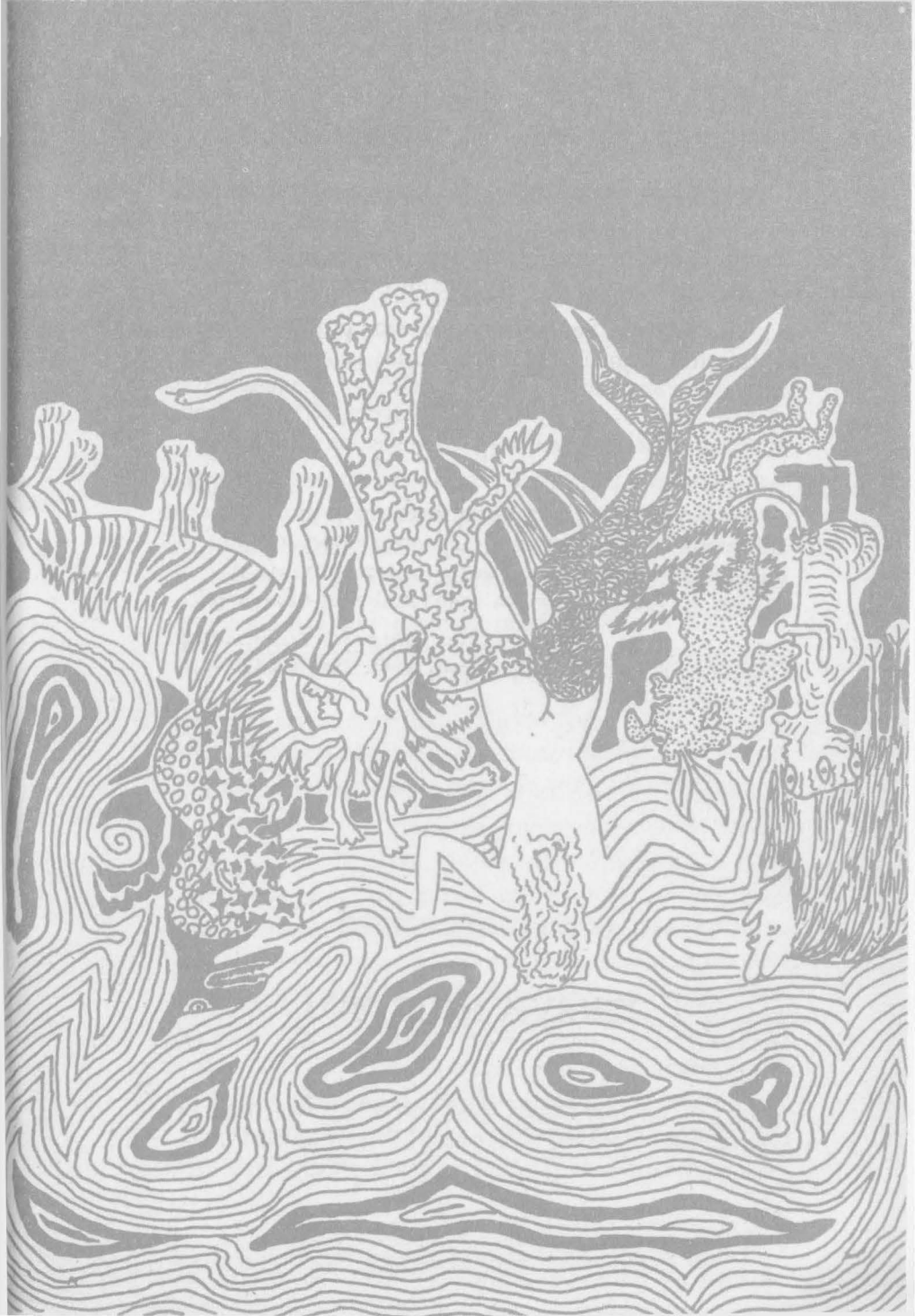
TORUNUN MASALI

Hiç hoşlanmadığımı bildiği halde, anlattığı masalları çok sevdiğimi söylerdim neneme.

Şakacıktan kulağımı çeker ve "Aslında pek de sevmediğini biliyorum" derdi. "Ama benden hatıra kalacak bir şey varsa o da bu masallar ile zaman zaman anlattığım destanlardır. Çünkü sana bırakacak başka hiçbir şeyim yok!"

"Millet aç ve susuz, millet yoksul ve perişanmış. Ancak insan ne kadar zor durumda olursa olsun, doğruyu yapmaktan vazgeçmemeli. Zor günlerde, dostlarına arkasını dönmekle yetinmeyip; onların çukurunu kazmaya çalışanlara ibret olsun diye anlatacağım bu masalı..."

"Yaşlı nenesiyle oturan Remo diye bir genç varmış. Bakmak zorunda olduğu dişsiz bi nenesinden başka hiç kimsesi yokmuş. Onun için, yokluk zamanında pek sıkıntı

çektikleri de söylenemezmiş. Hatta şu pirpirik nenesi bile şurda burda dilenir; kırlarda gezerek bitki kökü toplar; soğan, patates filan ekermiş... Remo'nun yapacağı tek şey, tüfengini alıp ava çıkmakmış."

"O zamanlar henüz alet edevat bunca çok değil; dağlar, ormanlar kabak kafa gibi bunca kesili değilmiş. Her yan kurt-kuş ile kaynıyormuş. Neyse, lafı fazla uzatmayayım. Remo bir gün dağda gezerken, birkaç eşkıyaya rastgelmiş. Eşkıyaların keyfine diyecek yokmuş. Her birinin kesesi silme altın doluymuş. Ve vakitlerini, ağalardan satın aldıkları körpe kuzuları yemekle geçiriyorlarmış. Remo'yu gözü kesen eşkıyalar, O'na bu yoğurdun kaymağının nereden geldiğini söylemişler. Remo, irkilmiş ve buna çok şaşırmış. Çünkü sürgüne giden sarıputseverlerin yollarını keserek mallarına, altınlarına el koymayı aklı almıyormuş. Çünkü bu kardeş kavimle, daha dün birbirlerine komşu gözüyle bakıyor; birbirlerine yorgunluk ayranı ikram ediyorlarmış."

"Remo, ava üç gitmiş beş gitmiş, her gidişinde olmasa da üç seferde bir mutlaka eşkıyalara rastlamış. Onların körpe kuzuları hapır hupur mideye indirişini, tuluk tuluk şarap içişini, yoldan çıkmış bazı yeşilputsever kadınlarla gönül eğlendirişini gıptayla seyretmiş. Böyle ucuzuna yaşamak, zamanla Remo'ya da cazip gelmeye başlamış."

"Bir gün, eşkıyalarla buluşmak için gün belirledikten sonra; hayır duası almak için yaşlı nenesinin önünde diz kırmış. Diz kırmış kırmasına ama neneden hayır duası yerine kargıştan başka bişey alamamış. Remo her ne kadar nene, onlara gavur memleketler yardım edecek, yine mal mülkleri olacak; üstelik biz almasak hududa yakın yerlerde

Kayzersultan askerleri alacak demişse de, nenesinden küfür üstüne küfürden başka bir şey işitmemiş."

"Nene, bakmış ki torunu yola gelecek gibi değil, goppalını kaldırdığı gibi torunun üstüne üstüne yürümüş. Remo, gül ağacından yapılı bastonun elinden kendini dar atmış kapıya. Köyü gözden yitirene kadar, yaşlı nenesinin oğlum gitme! Yavrum yapma, dinimizde zulüm yoktur! Zalim olma bağrışları kulağından eksik olmamış..."

"Dört eşkıya, bir de Remo oturmuşlar Bergeran Geçidi'nin çakal yerine. Bu geçit olmasa, memleketten kaçanların hiç biri o asi mi asi dağları aşamazmış. Geçitten günde dört beş kafile geçermiş.

Eşkıyalar oturmuş çene çalarken yüksek bir kayalığın üstüne diktikleri erkete, bir kafilenin yaklaştığı haberini vermiş. Kafile epey kalabalık olduğu için, eşkıyalar pek mi pek keyiflenmişler. Ama kısa bir süre sonra keyifleri kursaklarında kalmış. Çünkü kafilenin erkeklerinden her ikisinin-üçünün sırtında -işlemeleri taa uzaktan parlayan- bir tüfenk varmış. Saldırmaya cesaret edememiş ve göçerlerin geçişini ağızları sulanarak seyretmişler.

Çok geçmeden bir kafilenin daha göründüğünü iletmiş gözcü. Heyecanla bu yedi-sekiz kişilik kafilenin yaklaşmasını beklemişler. Grupta sadece bir kişi silahlıymış. Bu kafileyi Bergeran Geçidi'nin tam ortasında çevirmişler. Yaşlı aile reisi ağlamaya başlamış. Ziynet olarak bir şeyleri olmadığını, bütün varlıklarının şu iki katıra yüklü eşyalardan ibaret olduğunu söylemiş. Aile reisinin lafı henüz ağzındayken, eşkıyabaşı tüfeğinin kundağını yapıştırmış

adamın çenesine. Yaşlının çizmelerinde üç İngiliz altını ile beş mahmudiye çıkmış. Pirpirikli bir nenenin de tumanından bir kaç tane gümüş para çıkarmışlar. Katıra yüklü eşyalar içerisindeyse almaya değer bulunan iki Acem halısı varmış."

"Aynı gün bir kafile daha soymuşlar. Ama eşkıyanın gözü doymaz ki... Xela zamanı... Sen hesapla ki, üç altına ancak bir kuzucuk satın alabiliyorlarmış toprak ağalarından.

"Bu böylece birkaç gün daha devam etmiş. Bir gün öğleye yakın bir zaman, üçü kadın, ikisi erkek bir grup çevirmişler. Ne kadar aramışlarsa da bu ailenin üzerinden bir urubiye dahi çıkmamış. Kadınları çırçıplak edip donlarına kadar aramışlar ama nafile!... Sonuçta evin babasını yere yatırıp altınlar nerde diye falakaya çekmişler. Adamın tüfengin kolanı ile gövdesi arasına sıkıştırılmış ayakları patlayıp kan revan içinde kalmış; ama eşkıyalar amaçlarına gene de ulaşamamışlar. Çünkü bu aile gerçekten yoksul bir aileymiş ve hiçbir şeyleri yokmuş. Eşkıyabaşı, madem ki altınınız yok, biz de yapacağımızı biliriz diyerek; iki genç kadını tenhaya ayırmalarını emir buyurmuş. Kadınlar ağlaşarak yalvarıyorlarmış. Tam da bu sırada erkeklerden genç olanı, nerden çıktığı bilinmez bir hançerle saldırmış başeşkıyaya. Ama hançer henüz başeşkıyanın omuzunu yalamışken diğer bir çapulcunun tüfenginden çıkan domuz kurşunu, genç köylünün kafasıyla buluşmuş. Ardından tüfenkler peşpeşe patlamış ve garibim sarıputseverin başı, parça parça olup dökülmüş gövdesinden..."

"Remo'nun dışında kalan dört eşkıya, iki genç kadını ellerinden ayaklarından derdest ederek; analarının babala-

rının gözleri önünde sırayla kirletmişler. Henüz yaşlıya çekilen falakanın şokundan kurtulamamış olan Remo, bir kenarda bütün bu olanları taş gibi bir suratla izliyormuş.

Sergerde, bu halini görünce, "Ne öyle dikilip kalmışsın lan?" diye bağırmış Remo'ya. Sen de keyfine baksana!... Remo'dan ses çıkmayınca beriki; ne o, yoksa bizim girdiğimiz yere girmek işine gelmiyor mu diye huysuzlanmış. Remo'da gene ses seda yok! Bozulur gibi olan başeşkiya, sanki aklına yeni bir şey gelmiş gibi aniden hahh hahh hahhh diye hırçın hırçın gülmeye başlamış." Aferin lan sana Remo demiş. Arkadaş dediğin senin gibi olmalı! İnsan dediğin insan, arkadaşının girdiği yere girmeyi namussuzluk saymalı. Fakat senin bu delikanlılığını unutmayacağım Remo, ilk fırsatta ele geçirdiğimiz en körpe kız senin!"

"O gece nöbet, sırası kendine geldiğinde, kafasından kaçmayı tasarlıyormuş Remo. Böylesi düşüncelere dalmışken, kendisine idareten verilen bir kaç altını cebinden çıkarmış. Bir yandan elindeki altınları evirip çeviriyor, bir yandan da nereden ve nasıl kaçacağını düşünüyormuş. Köz ateşten altınlara vuran şavk, ordan da arada bir Remo'nun gözünü alıyormuş. Elindeki çil altınlara hevesle bakan Remo'nun içi kabarıyor; neredeyse altınları yiyesi geliyormuş. Şu anda başeşkıyanın yastık olarak kullandığı heybede duran altınlar iki avuç kadar varmış. Oysa arkadaşlarının dediğine göre, on beş güne kalmaz bir eşek yükü altın toplarlarmış. Bir eşek yükü ziynet!... Kendisine düşen pay, ömür billah hayatını kurtarır. Hiçbir ağa, hiçbir bey kısacası hiçbir Tanrı kulu; bundan böyle Remo'dan kölelik isteyemezmiş.

Elindeki çil sarısı ışıltılara bakarak öylece dalıp gitmiş Remo; Altının sarısı, doğruluktan daha doğru gelmiş ona. Bir eşek yükü altını bırakmaya gönlü el vermemiş.

"Bir iki gün sonra, yakaladıkları ilk ailenin ufacık kızını itmişler Remo'nun önüne. Alaycı eşkıya bakışları Remo'nun üstünde toplanınca; kız da ailesi de durumu anlamış. Kız birden hıçkıra hıçkıra anasının eteklerine kapanmış. Eşkıyalar, kızı zorla çekip koparmışlar anasından. Ailenin yaşlıca birkaç erkeği, boyunları bükük, el pençe korkudan çıt edemiyor; çeneleri titreye titreye usulcacık ağlıyorlarmış. Kızın anası, kalafatından reis olduğunu sandığı bir eşkıyanın ayaklarına atılarak yalvarırım kızıma dokunmayın diye haykırmış. Kızım henüz on üçünde, o daha çocuk!.."

"Kadın sızlana sızlana ağlıyormuş, ama dinleyen kim?

"Bu arada iki eşkıya, kızı ellerinden ayaklarından zaptederek Remo'ya hazır hale getirmişler. Kadın bu kez o yana koşarak, Remo'nun ayaklarına atılmış. Ayaklarını öpeyim, bokunu yiyeyim kızıma dokunma demiş. Ne istiyorsan bana yap, kızıma dokunma, o henüz ön üçünde, o daha çocuk, daha gün yüzü görmemiş benim kızım!..

Kadının bu sözleri karşısında Remo'nun içi burkulur gibi olmuş. Kadının yüzüne baktıkça eziliyormuş. Ancak eşkıyabaşının gür kahkahaları onun dikkatini dağıtmış. Başeşkıya, kadın diye bağırıyormuş. Demek kızıma değil bana yapın diyorsun haa! Canın çok mu istiyor? Kendisi de dahil olmak üzere, eşkıyabaşının bu sözlerine bütün eşkıyalar kahkahalarla gülmüş. Başeşkıya konuşmasına

devam ediyormuş. Hem kızın nasıl olsa bir gün tadacak bunu, ha bugün ha yarın ne fark eder hahh hahh haah!!!

Şimdiye kadar bu gülüşmelere katılıp katılmayacağı konusunda ikirciklenen Remo, niçin güldüğünü kendisi de bilmeden var gücüyle katılmış kahkahalara. Bir yandan da şalvarının uçkurunu çözüyormuş. Tekrar Remo'ya doğru seyirmek isteyen ana; alnına yediği bir kundak darbesiyle, kan içinde sırtüstü yere serilmiş. Yerde biraz debelendikten sonra alçaklar diye söylenmeye başlamış. Hiç vicdan yok mu sizde? Hiç şuncacık yaşta çocuğunuz yok mu? O yaşta bacınız yok mu?... Din, iman bilmez misiniz? Örf, adet, namus bilmez misiniz?.. Gözlerini altının sarısı bürümüş olan Remo; kadının ilençlerine aldırış etmeden; bütün ailenin ve eşkiyaların gözleri önünde, ufacık kızın üzerine abanmış. Altın ve gümüşü düşündükçe aklına utanmak, sıkılmak diye bir mefhum gelmiyormuş. Salyalarını akıta akıta, çırpınıp çığıran yavrucağın ırzına geçmiş.

"Kırk beş gün içinde, bir eşek yükü değil de; şöyle bir heybeyi yarılayacak kadar altın ve gümüş biriktirmişler. Ama Acem emeği halıların Kürt işi işlemeli keçelerin, Ermeni işi kakmalı savatlı antika hançer ve tabancaların haddi hesabı yokmuş!"

"Ayrılma zamanı geldiğinde, reis başlamış altın ve gümüşleri üleştirmeye. Herkesin önüne ikişer ikişer altın atmasına rağmen Remo'nun yüzüne bile bakmıyormuş. Remo, belki unutmuştur diye ilk önceleri sessizlenmiş. Fakat eşkıyabaşının kendisine aldırdığı bile yokmuş. Artık sessiz kalmaya dayanamayan Remo, hani benim payım diyecek olmuş ki kuşağındaki Rus Leganını çeken reis, işte

senin payın diyerek çökmüş tetiğe! Remo'nun faltaşı gibi açılmış gözüne giren mermi, gözünü cılk diye bozuk yumurta sarısı gibi düşürmüş avucuna!"

"Onun ganimetini paylaştıktan sonra, eşkıyalardan biri, bunun bir yeşilputsever ölüsü olduğu belli; eğer Kayzersultan'ın askerleri görürse çekeceğimiz var diyerek dert yanmış. Remo'nun cesedine bir tekme savuran reis, o iş kolay demiş. Hacetini keseriz, göğsüne de bir sarıputsever nişanı koyduk mu tamam!.."

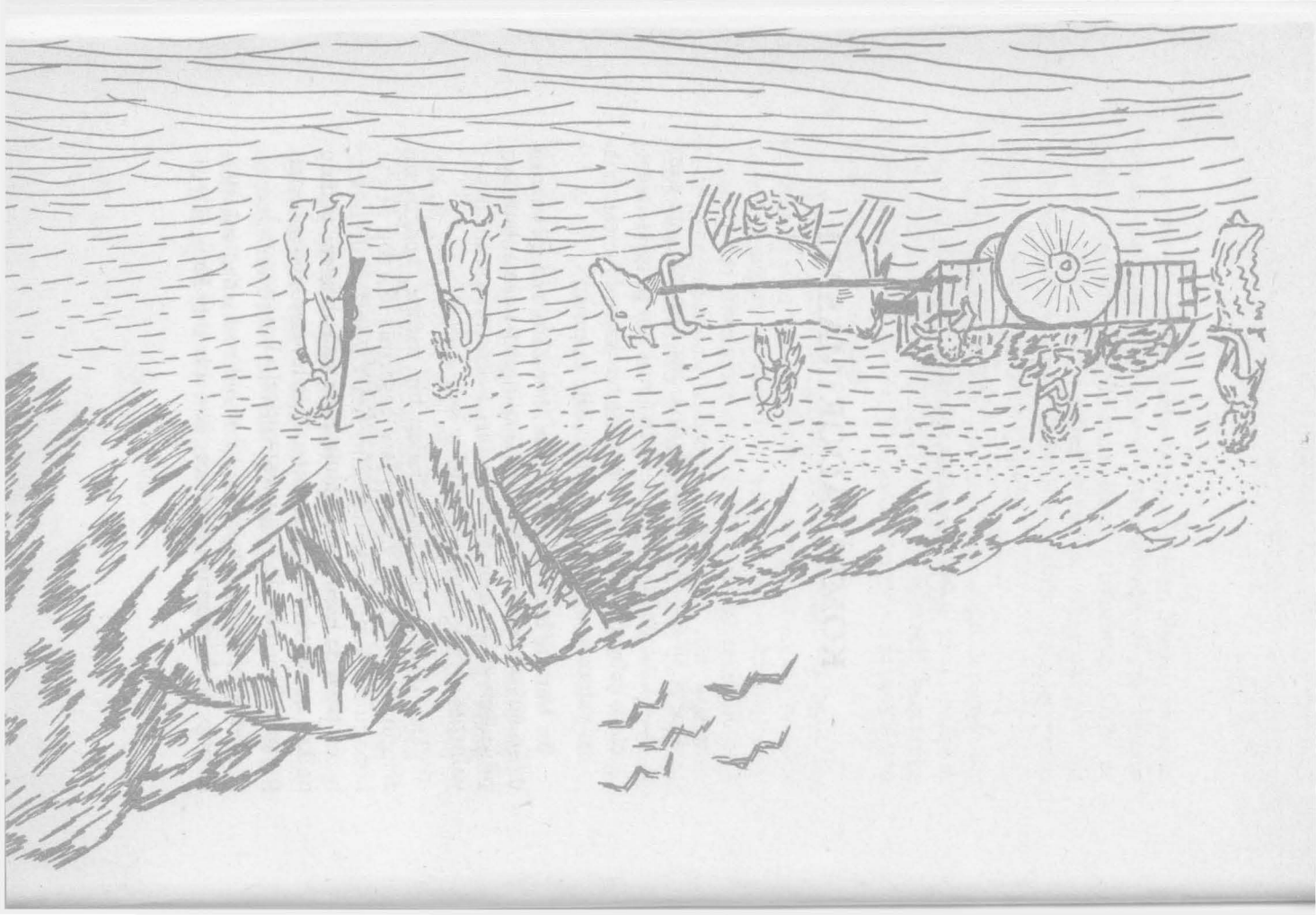
"Çünkü yavrum, görenek üzre yeşilputseverler de biz Müslümanlar -gibi sünnet olurmuş. Kayzersultan'ın sünnetli askerleri, bir kaç gün sonra devriye gezerken boynunda sarıputsever nişanı olan haç asılı, zekeresi kesik bu ölünün üstüne tükürerek geçmişler!"

KOMPARADOR MASALI

Bir varmış bir yokmuş faslını, her zamanki gibi uzun uzun anlattırıyorum. Birinci masalın girişinde anlatmaya çalıştığım fasıl, aslının onda biri kadardır ancak. Yıllar yalnızca giysilerimizi eskitmekle kalmıyor.

"Uca dağların arasında kalan bir vadide, zengin mi zengin olan bir bey, Zirzop Bey yaşarmış. Zirzop Bey'in konağında, kendi ailesinin yanı sıra kardeşleri ile birkaç hizmetkarı da barınırmış. Beyin tarla ve bahçeleri, üç köy halkı tarafından işlenirmiş.. Köylerden ikisi sarıputseverlerin biri de yeşilputseverlerin köyüymüş."

Vakta ki kıran gelip çatınca; Kayzersultan'ın zabitleri Zirzop Bey'e misafir gelmişler. İkidebir duyduğu haberlerden dolayı, bir kulağı zaten kirişte olan bahçevan Agop, bu işten pirelenmeye başlamış. Adam öldürmüş, dağlarda gezmiş olan bu kurt yoldaşı insan, işin içinde bi bit yeniği ol-

duğunu hemencecik çakmış. Zabitlerin geldiği gece, mutfak kapısından konağa girerek Başzabit ile Zirzop Bey'in konuşmalarını dinlemiş. Başzabit Zirzop Bey'e efendim diyormuş. Size ayrıca bir müddet sonra haşmetlü Kayzersultan orduları başkumandanlarının yazılı selamlarını da ileteceğim. Kendileri bana aynen şunları buyurmuştur. Var git Zirzop Bey'e arz et, bir haftaya kalmadan neyi var neyi yok toparlayıp payitaht değerindeki şehrimize gelsin! Gelsin ki başına gelebilecek herhangi bir şeyden kelli efendilerini sorumlu tutmasın, işte Hüdavendigar Yüce Kayzersultan Orduları Başkumandanları böyle buyurdular efendim. Sizden ayrıca ufak bir isteğimiz daha var. Sarıputsever köylerine haber salın ki bir an önce kıblemizdeki memleketlere doğru tehcir için hazırlansınlar. Hani sizin sözünüzü dinlerler efendim. Ne de olsa beylerisiniz. Ayrıca bu arada biz de şöyle bir görünüp gözdağı vereceğiz."

"Zirzop Bey cimri, hasut, kindar biriymiş evladım. Kurnaz tilkiyi bile dize getirecek kadar hin bir beynamusmuş! Biraz düşündükten sonra tamam demiş Başzabite. Köylere hemen haber yollarım. Gerçi uzun zamandan beridir kulağıma böyle şeyler çalınıyordu ama söylentilere pek inanasım gelmiyordu. Çünkü Hüdavendigarımız, Haşmetlü Keyzersultanımız bu sefil kulunu mutlaka haberdar eder diyordum."

"Başzabit, efendim demiş tekrar. Dedim ya üç, bilemediniz beş gün sonra size tuğralı, şifreli nâme gelecek. Hem bu askerleri neye getirdim sanıyorsunuz? Yarın şöyle bir açılacağız, ulaştığımız sarıputsever köylerine mühlet vereceğiz. Hani belli mi olur, gürültü çıkaranlar olabilir! Ulaşamadığı-

mız köyler için de yeşilputsever ağalardan yardım isteyeceğiz. Ümeradan fetva getirdik, onları dağıtacağız."

"Agop, kulaklarına inanamadan dinliyormuş bunları.

Bu sırada Başzabit, sözünü ettiği fetvayı çantasından çıkararak Zirzop Bey'e göstermiş. Zirzop Bey ise gösterilene bakmaktan çok, gözleri bir noktaya takılmış gibi düşünüyormuş. Bey cimrinin Allahı, para için yapamayacağı şey yok. Sen hesapla ki fazla masraf gitmesin diye konaktaki çıraları bilem saatle yandırtıyormuş."

"Agop da nutku kurumuş gibi duran Zirzop Bey'in ne diyeceğini merakla bekliyormuş. Zirzop Bey, bir iki tur atmış. Sonra kimse var mı yok mu diye köşeyi bucağı şöyle bir kolaçan etmiş. Kimsenin olmadığına kanaat getirince fısıl fısıl bir sesle, Zabitbaş'ına bir şeyler anlatmaya koyulmuş. O söyledikçe Başzabitin gözleri ışıl ışıl parlıyor, sevincinden hop oturup hop kalkıyormuş.

Konuşulan bu fısır fısır şeylerden Kara Agop, sadece şunları anlamış. Fis kos, fis kos... Harman zamanından sonra ... Fis kos, fis kos, fis kos kaç küsür liracık.. Baskını vurduk mu fısır fısır... yarı yarıya fis fis, sarı sarı, ahhh!.."

"O gece, yatağında, bu fiskosların anlamını çözebilmek için sabaha kadar bir o yana bir bu yana dönüp durmuş Kara Agop."

"Ertesi gün Zirzop Bey, Kara Agop'a bir koşu gidip ileri gelen sarıputsever köylülerini çağırmasını emir buyurmuş. Ardından konakta bir hazırlık, teprenme başlamış. Durmadan sağa sola emirler yağdıran Zirzop Bey'in aklı ise payitaht değerindeki kentte, oradaki komparador akrabalarında

ve göbeğinden şarap içirten sarıputsever yosmalarındaymış."

"O nedir nene?" diye soruyorum.

"Ne nedir oğlum?"

"O şey... yav... Kontroplak mı dedin, ne dedin?

"Haa, komparador mu?"

Evet anlamında başımı sallıyorum. Nenemin tanımı aklında kaldığı kadarıyla şöyleydi.

"Komparador düşmanına, yabancıya götünü sallayan demektir. Düşmanının zekeresini, kendi eliyle avradına sokan demektir! Namussuz demektir!"

"Öğle üzeri, Agop bir kaç kişiyle çıkagelmiş. Zirzop Bey köylüleri yanı başına alarak meseleyi bir bir anlatmış. Onun her lafına köylüler kafa sallayıp olur çekiyormuş. Ee bu bey sözü, hiç yalan olur mu? Ama sen sen ol evladım, köylünün her kafa sallayışına aldanma, işin içinde malbark, ata memleketi topraklar var. Öyle kolay mı tüm bunları bir çırpıda terk etmek? Sarıputsever köylüler, süngü ucu yemeyene kadar yerlerinden teprenmemişler bile.."

"Birkaç gün sonra Başzabit ile Zirzop Bey arasında bahis konusu olan sarı sarı liracıkların ne olduğu Agop'un kafasına dank etmiş ama biraz geç etmiş. Çünkü tehdide aldırış etmeyen sarıputseverlerin köyleri, bir gün önce yakılmış ve dört-beş saatten beridir, göç yola çıkmış bile. Kara Agop, yaşlı bir beygire atladığı gibi göç kafilesinin seyir istikametine doğru dörtnal yapmış."

"Akşama doğru yorgun argın konağa döndüğünde, ortalıkta ne zabit ne de asker varmış. Kulübesine girip kara kara düşünmeye başlamış. Sonunda Arşaluys'a kaçma teklifinde

bulunmaya karar vermiş. Evvel zamandan beridir Kara Agop'un gözü, hizmetçi kız Arşaluys'taymış. Ama Arşaluys kızın gözü de pek mi pek yukarılardaymış. Yiğit Agop'u bahçevancı parçası diye beğenmezmiş."

"Kayzersultan askerlerinin ortalıkta görünmediği bu bir kaç gün içinde Zirzop Bey konağını, topraklarını yeşilputatapar toprak ağalarına yok pahasına satmış. Kara Agop da Arşaluys'u bir kenara çekerek kafasındakileri anlatmış, gel kaçalım demiş. Arşaluys, hadi ordan diye cevap vermiş. Sen kim oluyorsun da bana böyle şeyler söylüyorsun? Git beyimizin ayaklarına kapan, yalvar yakar da seni de payitaht değerindeki şehre getirsin. Biz oraya gideceğiz, gelirsen belki sen de bi baltaya sap olursun. Sonra bir kahkaha atarak, sen o zaman gör Arşaluys'u ey kapkara Agop! Gör ki o zaman bu güzelim Arşaluys'a ne talipler çıkacak demiş."

"Kara Agop, bütün bunlara dudak bükmüş."

"Kayzersultan'ın askerleri çıkıp geldiğinde, Başzabit elinde bir sandıkla girmiş Zirzop Bey'in çalışma odasına. Aynı günün akşamı iki oda hizmetçisi kız ile bahçevanın dışında kalan bütün ev ahalisi, bir grup asker nezaretinde yola çıkarılmış. Zirzop Bey, hizmetçi kızlar ile Agop'a kendilerinin bir iki gün daha kalacaklarını ve sonra hep birlikte gideceklerini söylemiş. Kara Agop bu işten iyice pirelenmeye başlamış. Çünkü konakta kalan askerler ekşi şarapları içip içip hizmetçi kızlara göz süzüyorlarmış. Söylentilere göre askerler sarhoşken bir baskında kaç tane kızoğlan kız bozduklarını anlatıyorlarmış birbirlerine."

"Evin ahalisi de gittikten sonra geceleri Agop'un gözüne uyku girmez olmuş. Sabahlara dek bi o yana bi bu yana

döner, uyuyamazmış. Gene bir sabah, hava henüz ağarmamışken şöyle etrafı bi kolaçan edeyim diye çıkmış kulübesinden. Bir de ne görsün, Zirzop Bey sabahın bu kör vaktinde bir eşeği dürterek Zitilok Kalesi taraflarından gelmiyor mu? Sabahın bu vaktinde acep Zirzop Bey'in ne işi varmış oralarda diye aklına takılmış Agop'un. Kale dedimse yavrum, sen Diyarbekir'in kalelerini anlama. Zitilok Kalesi dört etrafı kayalıklarla çevrili, içinde çağıl çağıl sular kaynayan ve kayaların arasında kapı adı verilmiş bir geçidi olan cennet mekan bir yermiş. Nuhunebi zamanından kalma bir mekanmış ki cin-peri korkusuna kimse oraya giremezmiş. Dediklerine göre kayalar, apartumanlar gibi üstüste, oyuk oyuk oyulu imiş."

"Agop düşüne dursun, Zirzop Bey konağa varmış bile. Agop nefes nefese konağa yetiştiğinde Zirzop Bey ile Başzabitin atlarını eyerlediklerini görmüş. Ama yanlarında ne Arşaluys ne de diğer hizmetçi Araksi varmış. Başzabit onlar tam yola çıkacakken Kayzersultan askerlerinden biri gediklisine "Kumandanım" demiş. "Başta Agop gavurunu halledelim de sonra kızları indiririz." "Bunu duyan Agop, tilki gibi sinerek bir çalılığın içine gizlenmiş."

"Gün ağarıp hafif bir yel efil efil esiyorken Kayzersultan'ın askerleri de harıl harıl Agop'u arıyormuş. Aranmadık ne su kuyusu ne de konağın mahzeni kalmış. Sanki yer yarılmış da Agop yerin dibine girmiş! Askerler sonunda Agop'u aramaktan vazgeçip konağa girmişler. Üç vakte kalmamış ki konağın pencerelerinden Arşaluys ile Araksi kızın çığlıkları duyulmuş. Garip Agop, gizlendiği çalılığın içinde gözlerini belerterek konağa bakıyormuş. Konağın tahta iş-

leme büyük pencerelerinin açıldığını görmüş. Arşaluys ile Araksi'nin yakarışları şimdi daha net duyuluyormuş. Gedikli ise konağın önündeki boşluktan "çabuk indirin aşağıya, daha fazla dayanamayacağım!" diye bağırıyormuş. Konağın pencerelerinden kızların korunmak için askerleri çırmakladıkları bile gözüküyormuş. Ve birden Araksi kız pencereye çıkmış. Bir eliyle pencerenin pervazını tutuyor, diğer eliyle de yarı yarıya parçalanmış geceliğini düzeltmeye çalışıyormuş. Ve aniden dönüp kendini kafa üstü yere bırakmış. Canını Azraile teslim ederken beyni paramparçaymış.

"Agop durduğu yerde sarsıla sarsıla ağlamamak için kendini zor tutuyormuş. Birazdan Kayzersultan'ın zebanileri, Arşaluys'u yerlerde sürükleye sürükleye indirmişler aşağıya. Araksi'nin ortalığa yoğurt gibi dağılan beynini görünce kızcağız çılgına dönmüş. Kendini yerden yere vurmaya başlamış. Sonunda kızı tokatlaya tokatlaya kendine getirmişler. Arşaluys, gediklinin ayaklarına kapanıp yalvarmaya başlamış. Ömrünün henüz baharında olan bu kızcağız, kendini öldürmesinler diye çırpınıyor, ağlaya ağlaya gedikliye yalvarıyormuş. Gedikli, Arşaluys'a onu bir şartla serbest bırakacağını söylemiş. Çırılçıplak soyunup oynarsan, gerdan kırıp, göbek çalkarsan sana dokunmayacağız demiş. Arşaluys hiç cevap vermeden gene yerlerde debelenmeye başlamış."

"Bu sırada Kayzersultan'ın askerlerinden biri, Arşaluys'u saçlarından kavradığı gibi "Bak" demiş. Bak da sizin gibi dirlik bozanlara ne yapılırmış anla! Araksi'nin ölüsünü ayaklarından çekerek getirmişler orta yere. Üzerindeki giy-

sileri çıkararak çırılçıplak etmişler ölüyü. Ve askerlerden birçoğu birer birer soyunarak Arşaluys'un gözleri önünde ölü kızın ırzına geçmişler."

"O Agop ki Kara Agop, o ki gözünü kırpmadan adam vurmuş katil Agop bakmaya daha fazla dayanamamış. Başını önüne eğip usul usul ağlamış. Bir sürü askere karşı ne yapabilir ki biçare?"

"Bütün askerler bir halka gibi diz çökerek çepik çalmaya başlamışlar. Agop'u beğenmeyen Arşaluys, üstünde sadece kenarları dantel işlemeli tumanı ile sözümona oynuyor, yerinde öylece dönüyormuş. Bir müddet sonra askerler hep bir ağızdan "aç, aç!" diye bağırmaya başlamışlar. "Ellerini kollarını aç, aç da şıkıdım şıkıdım göbek at!" Gedikli gür sesiyle bağırır bağırmaz Arşaluys kollarını açmış. Küçücük memeleri sıkıntı terlerinden pırıl pırıl parlıyormuş. Biçare öylece malızun mahzun dönerken askerler, yine hep bir ağızdan tempo tutturmuşlar tumanı da indir aç aç aç!... Tumanı da indir aç aç aç! diye.

"Agop'un gözleri, gözyaşı sağanağında boğulmuş. Derler ki Agop bir daha ölene kadar ağlamamış. Toprağa düşene kadar gözyaşı dökmemiş. Göz pınarlarında ne var ne yoksa o gün hepsini dökmüş. Ve gene rivayettir ki gözlerine yerleşen çakmak bakışlar, bir daha hiç eksik olmamış gözlerinden.

"Arşaluys kızın donunu, parça parça almışlar üzerinden gene çömelip el çırpmaya başlamışlar. Arşaluys ürkek, Arşaluys gazallar gibi melül bakışlı... Bacakları titreye titreye dakikalarca dans etmiş zebanilerin önünde."

"Ve gedikli, gür sesiyle son bir kez daha bağırmış. Oyun

bitsin! Agop, pıstığı çalılıktan merakla bakıyormuş. Oyun bitsin diyen gedikli, yerinden doğrularak, palaskasını çözmeye koyulmuş. Dört asker, Arşaluys'u ellerinden ayaklarından derdest ederek sokmuşlar gediklinin altına. Gediklinin ardından bir diğeri, biri daha, biri daha... Arşaluys'un üstünden geçenlerin sayısı sayılmaz olmuş artık. İlk başlarda yeri göğü paralayan çığırşlar, artık garibim kızın ağzından dökülen inildemelere dönüşmüş. Artık suratı ekşi ekşi, gözleri göğe bakıyormuş öylecene. Arada bir tik gelirmiş gibi yanakları acı acı seyiriyormuş. O hazin manzara ki kuşlar bile dayanamamış bakmaya. Ama Agop'un gözleri çakmak çakmakmış. Hiç kırpıştırmadan dakikalarca aynı noktaya bakıyormuş."

"Kayzersultan'ın askerleri, o gün akınlarda dev gibi bir orduyu yenmişlerin edasıyla çocuklar gibi şen ve şakrakmışlar. Atlarına binip yiterek gözden kaybolmuşlar.

"Agop, saklandığı yerden çıkarak konağa doğru yürümüş. Arşaluys'un başı üzerine geldiğinde, öylece dakikalarca bakmış kıza. Arşaluys kan revan içindeymiş. Bir ara kızıl kanlara boyalı bacakları seyirmeye yüz tutmuş. Agop, bunun Azraille son mücadele olduğunu çok iyi bilirmiş. Bacakları seyiren kızın göz kapakları yarılanır gibi olmuş. Başucunda dikili olan bu karartıya acep Agop mu yoksa başkası mı der gibi bakmış. Bir damla yaş dökülmüş sonra gözlerinden. Agop, bunu da can çekişen koyunlardan bilirmiş. Eğilerek Arşaluys'u alnından öpmüş. Kızcağızın yüzünde belli belirsiz bir gülümseme peyda olmuş. Boğazından iç paralayan bir hırıltı dökülmüş. Agop, onun saçlarını okşayarak son bir kez daha öpmüş alnından! Sonra

kamasını çektiği gibi sapına kadar gömmüş kızın kalbine. Bir kan çizgisi, Arşaluys'un yarı açık duran ağzından yılan gibi süzülerek dökülmüş sol yanına. Sevdiceğinin ölüsünü kucağına alan Agop, onu konağa taşımış ve konakla birlikte kızın ölüsünü cayır cayır ateşe vermiş.

"Şimdi konağın küllerinin üstünden esen bahar yelleri, oradan Zitilok kayalıklarına çarpar ve Arşaluuyys, Arşaluyys diye bağırır."

"Bitti mi? diye soruyorum neneme."

"He, diyor nenem. Bitti."

"Pekiy Kara Agop'a noldu?"

"Valla oğlum derler ki tam on üç sene boyunca Zitilok Kalesi'ni kendine mesken edinmiş. Ve on üç sene sonra Zirzop Bey altınlarını gömdüğü yerden çıkarmaya geldiğinde; Agop onu yakalamış ve altınları birer birer yutturarak ruhunu şeytanlara teslim etmiş. Ama sen bunlara kulağ asma! Benim bildiğim Agop, gözünü kan bürümüş, haklıyı haksızı ayırt etmeden öldüren zalim bir eşkıya olup çıkmış."

KÜLBASTI MASALI

"Cennet vatanın yakın bir köşesinde, birbirlerine bitişikmiş gibi kurulu iki köy varmış. Kırım başladıktan sonra sarıputataparların beyleri, toramanları bol tepeli, bol denizli şehre doğru kaçmışlar. Geride kalan garibanın vay haline!... Eni konu bu iki köyde kala kala tek bir ev kalmış. Mülayim Hayko, karısı Anahit ve küçük kızları Diloy."

"Kayzersultan'ın askerleri, bir an önce defolup gitmeleri için haber gönderiyorlarmış. Hayko ile karısı telaş içindeymişler. Çünkü Felahistan'a varmak için yola çıkanların yolun yarısını bile gitmeden telef olduklarını çok iyi biliyorlarmış! Son ve kesin ihtar da gelince ateş düşmüş Hayko ile Anahit'e. Böylesi bir şeyi bir türlü kabul edemiyorlarmış. Durup durup Kayzersultan'ın askerleri şöyle dursun, şu yeşilputataparlara da ne oluyor diye hayıflanıyorlarmış.

Dededen atadan beri aynı kuyunun suyunu içmemişler miydi? Ekmek-tuz hakkı denilen bi şey varmış. Haraç almaya gelen Kayzersultan askerlerini az ımı evire çevire dövmüşlerdi? Şimdi bu dost kavımin bu umursamazlığı, bu hain tavırları nedendi acep?"

"Yavrum, Hayko çok yoksul biriymiş. Beş yaşındaki kızı Diloy ile karısı Anahit'ten başka hiç kimsesi yokmuş. Felahistan'a sağ salim yetişemeyeceklerinden o kadar eminmiş ki kısa sürede saçları apaka kesmiş. Zaman su gibi akıp geçiyor, Hayko ile Anahit üzüntüden kendi kendilerini yiyip bitiriyorlarmış."

"Yola çıkmadan önce kesin kararlarını vermişler. Diloy kızı götürmeyecek, onu burada bırakacaklarmış. Vakit geçirmeden Kayzersultan otoritesinin iskan ettirdiği muhacir oymağına doğru yola çıkmışlar. Uzaktan merhabalaştıkları bir muhacir ailesini üstüne bir şeyler de vererek Diloy'un onların yanlarında kalması için ikna etmişler. Anahit ağlayarak şöyle diyormuş; "Diloy kızımız biricik varlığımızdır. Eğer onu da götürürsek kendi ellerimizle öldürmüş olacağız. Yolda, bizleri nelerin beklediğini sizler de bizim kadar biliyorsunuz. N'olur kızımı kendi kızınız olarak kabul edin. Eğer Tanrı korur da sağ kalırsak inanın ki kızınızı almak için bir gün geri dönecek ve bu iyiliğiniz için sizleri mükafatlara boğacağız. Sağ kalırsak mutlaka döneceğiz. Çünkü duyduğumuza göre uzak diyarlarda soyumuza sahip çıkan birkaç düvel varmış."

"Bunun üzerine evladım, evlerinde ne kadar kap kacak varsa bir kağnıya yükleyerek muhacirlere taşımışlar. Hayko, karısından da gizleyerek sakladığı üç beş kuruşu bile çıkarıp onlara vermiş."

"Gidecekleri günün sabahı, Anahit kızına koca bir kap lokum tatlısı yapıp yedirmiş. Ve kızını götürmesi için Hayko'nun kucağına bırakmış. Diloy kız muhacirlere bir günlüğüne misafirliğe gittiğini sanıyormuş. Hayko, kızını henüz eşikten çıkarmadan Anahit arkalarından sesli sesli ağlamaya başlamış. Diloy, annesinin ağladığını görünce kollarını ona doğru uzatarak kendisi de bağıra çağıra ağlamaya başlamış. Köyden çıkana kadar Anahit koşup koşup kızını kucaklıyor, öpüyor, okşuyor tekrar kocasının kucağına bırakıyormuş. Hayko ise kızı ve karısından gizlemeye çalıştığı gözyaşlarının ateşinde yanıyormuş."

"Böylece gariban Hayko ile zavallı karısı Anahit, düşmüşler sürgün denen o meçhulün yollarına."

"Ama bu xela zamanı oğul, nedir ki üç beş kuruşun değeri? Muhacir Zergit ile karısı Gülsafa, üç vakit içinde satıp savmışlar ellerindekini. Üç beş gümüş değerindeki kap kaçağın yerindeyse birkaç gün sonra yeller esiyormuş. Komşuları dağ bayır dolaşıp dilencilik, hırsızlık yaparken Gülsafa ile kocası ne bitki kökü toplamaya çıkıyor ne de av peşinde koşuyorlarmış. Ellerindekini satıp savdıktan sonra tam takır kuru bakır kalmışlar orta yerde."

"Sermaye suyunu çekince Zergit, çakmaklısını alıp eskisi gibi gene ava çıkmaya başlamış. Gülsafa da Diloy'u ortalığa salıp yemiş toplamaya çıkıyormuş. Diloycuk ilk günler anne annem diye ağlayıp çırpınmış ama köteği yiyince sesini soluğunu kesmiş. Artık annesini geri getirmesi için hayalinde canlandırdığı meleklere yalvarıyormuş. Öyle ki yavrucak her gün aç bilaç zibillerin içinde yuvarlanıyor, mezbeleden mezbeleye dolaşıyor ve annesinin hayaliyle söyleşiyormuş."

"Anahit ile Hayko'dan geriye küçük bir kızdan başka bir şey kalmamış. Gülsafa ile Zergit kendi karınlarını zoru zoruna doyururken; şimdi bir de ufaklığı düşünmek zorundaymışlar. Küçücük bir Diloy kız, atsan atılmaz, satsan satılmaz. On iki, on üç yaşlarında olsaydı belki bir damarı genişin odasına cariye olarak atabilirlerdi. Ama beş yaşındaki şuncağızı kim alır?"

"Yaz gelip çattığında millet açlıktan perperişan bir halde, yaralı bir domuzun peşinde günlerce koşmaktaymış. İki üç günün ucunda bir tilki ya da tavşan vuran kendini şanslı saymaktaymış. Ot, yaprak yemekten, gayri milletin midesi büzülür olmuş."

"Muhacir köyünde herkes aç bilaç oturuyor, ağanın beyin köyüne girip çıkanın dedikodusunu yapıyormuş. Hırsızlığa gidenlerde elleri boş dönmeye başlayınca açlık garibanların başına daha bir vurmaya başlamış."

"Muhacir köyünde bir akşam durup dururken ortalığı bir et, bir külbastı kokusu sarıvermiş. Ama koku öyle bir sarmış ki burnu olan tüm mahlukat uykusundan uyanmış. Et kokusuna uyanan bebeler zırıl zırıl ağlamaya, dedikoducu kadınlar, erkekler bir araya toplanarak çene çalmaya başlamışlar. Sonunda biri, köyün alt ucunda oturan Şaban'ın bugün iki keklik vurduğunu söylemiş. Açlıktan kimsenin kimseye zırnık koklatmadığı bir dönem, kolay mı öyle et kokusu gelen bir evin kapısına dayanmak. Kimse Şaban'ın evine yaklaşmaya cesaret edememiş ve herkes çenesiyle kalmış ortada."

"Saatler saatleri kovalamış ama külbastı kokusu geç-

memiş. Birazdan et kokusunu sorarak Şaban da çıkagelince herkes hayretten donakalmış. Çünkü o ana değin herkes et kokusunun Şaban'ın evinden çıktığını sanıyormuş. Sonunda köyün açları köpekler gibi iz süre süre et kokusunun nereden çıktığını aramaya başlamışlar. Koklaya koklaya Zergit'in kapısına gelip dayanmışlar. Biraz eylendikten sonra kapıyı aralayıp girmişler ki Zergit ile karısı Gülsafa karınlarını tutmuş, tandırın önünde horul horul yatıyorlar. Yerde iri iri kemik parçaları varmış. Bir kadın yerde ters duran teşti çevirmiş. Ama çevirmesiyle çığlığı basması bir olmuş! Çünkü minicik Diloy'un başsız ve bacaksız gövdesi, teştin altında kan içinde yatıyormuş."

"....

"Yavrum, geride bıraktıkları soylarının bugün bile Zergit ile Gülsafa'nın yediği halttan yüzü kızarır. Sanki kendileri suçluymuş gibi başları öne eğik gezerler."

KOSKOCA BİR KÖY MASALI

"Oğlum, bugün sana anlatacağım masal, koskoca bir köyün masalıdır. Bu köy, masallarımızdaki yeryüzü cennetinin en uzak köşelerinden bir yerdeymiş. Köyün otuz iki hanesi varmış ki o zamanlar otuz iki hanelik bir köy, öyle her yerde kolay kolay bulunmazmış. En şen şakrak köyün bile taş çatlasa yirmi, bilemedin yirmi beş hanesi varken bu irili ufaklı yüz elli küsur insanın, bu şirin mi şirin ademoğullarınm köyü, tamı tamına otuz iki haneymiş.

Köy -dostlar başına- çok varlıklı bir köymüş. Dönüm dönüm elma ve armut, dönüm dönüm erik, şeftali, ceviz ve badem bahçelerine sahipmiş. Hatları taşlarla sınırlanmış tam yirmi tane üzüm bağları varmış. Öyle ki ağustos-eylül aylarında ateşler yakılır ve kazan kazan pekmez sürülürmüş ateşlere. Bağbozumundan sonra kadın çocuk demeden günlerce kesme-kırma keser, cevizli bademli sucuklar asarlarmış güneşe. Altın şansından daha sarı, başımdaki leçekten

daha ince küncülü pestiller sererlermiş damlara. Şarabını, şırasını hiç sorma... Namı yedi düvelden bilinir bir sirke yaparlarmış ki!.."

"Köyün tam dört ayrı köşesinde, içinden şerbet tadında berrak sular fışkıran, çeper taşları binbir özenle örülü tam dört tane su kaynağı varmış. Bu kaynaklardan akan su, köyün bayır tarafından kıvrılan bir çaya dökülürmüş. Ama hünerli duvar ustaları, bu kaynakların su yollarına öylesine güzel kanallar yapmışlar ki bir çocuk bile tek başına bütün kaynak suyunu istediği meyve bahçesine, istediği bağa bostana, gene istediği miktarda akıtabilirmiş."

"Köyün kendine özgü bir biçimde küçücük pencereleri olan, alçak damlı evleri varmış. Zamanında ilk yerleşenler öylesine ölçülü, biçili davranmışlar ki köy kış aylarında bir damla kar tutmaz, yazları da sıcak nedir bilmezmiş. Köyün ön tarafında ufacık kel bir tepe, sağ cenahında da sayısızca bodur meşenin serpili olduğu yüksek kayalıklar varmış. Kışın önden gelen sert rüzgarlar tepeye çarpar ve evlerin damlarını sıyırır geçermiş. Yaz aylarında ise güneşin doğuşundan batışına kadar o büyük kayalıkların devasa gölgesi, köyün üstüne vururmuş."

"Kaynak sularının çaya karıştığı bayırda, içi demir aletlerden geçilmez bir de değirmenleri varmış. Pekiy hiç mi kusurları yokmuş bu köylülerin?.. Olmaz olur mu? Her köyde olduğu gibi Tanrı bu kusuru herkese bağışlamıştır. Bu köyün insanları da dinlerine bağlı sarıputataparlarmış.

Bu devasa kayalıklardan kuzeye doğru uçsuz bucaksız, yemyeşil bir ova yayılırmış. Bu büyük ovada irili ufaklı dokuz-on köy daha seçilirmiş ki orta yerde duran en büyük

köy, ovanın hemen hemen yarısına sahip olan ağanın köyüymüş. Bunlar da berikiler gibi tutucu, dindar insanlarmış ama bir farkla... Bunlar yeşilputatapan kabilelerdenmiş. Ova köylülerinin de ovanın bittiği yerde meyve bahçeleriyle kavak korulukları varmış. Ama bunları ancak kendileri üretir, gene kendileri tüketirmiş. Çünkü esas işleri çiftçilikmiş. Ovada her sene dört-beş çeşit tahıl üretirlermiş."

"Yediden yetmişe tek bir aşiretin mensubu olan bu insanların yarısına yakın bir bölümü, toprak ağasının can'ı, hizmetkarıymış. Bu köylülerin toprağı nedense üzüm kökü tutmaz; tutanlar da en fazla bir-iki yıl yaşar, sonra kururmuş. Yıllar yılı üzüm bağları, asma bahçeleri göğertmek istemişler ama doğru dürüst bir kök bile yeşermemiş topraktan. Tanrının hikmeti işte!"

"Xulam mı?.. Xulam dediğin ne ki?.. Köle gibi işte. Ne çifti var ne de çubuğu, senenin on iki ayı ağaya çalışır, karşılığında da çoluk çocuğuna birkaç parça elbiselik kumaş, yemek için tuz, yağ vesair şeyler alırmış. Bir de bayramdan bayrama -o da ağanın iyi bir gününe rastgelmişse- birkaç altıncık alırlarmış."

"Düğün ve bazı özel günler dışında bu iki kavmin insanları ancak uzaktan uzağa bakışır ve selamlaşırlarmış. Düğünleri her tarafın kendini gösterdiği, ispatlamak istediği bir dans panayırına dönüştüren bu insanlar; her ne kadar bir tarafın bayramı olmasa da Newrozlar'da da bir araya gelirlermiş. Yeri göğü patlatırcasma çalman davullar, zurnalar, bir piknik havasıyla yapılan güreşler, oynanan gogolar, atılan gülleler, çewganlar... Ama yavrum, Newroz asıl geceleri başlar. Karanlık bastığında yakılan

birbirinden büyük o apaydınlık ateşler, bu insanların dostluğunu daha da pekiştirirmiş."

"Düğün ve bayramların dışında her yıl bir defa olmak üzere, yeşilputsever köylüler katırlara çeşit çeşit tahıl yükleyerek sarıputsever köylere yollarlarmış. Güz aylarında çeşit çeşit tahılla dolu olan hayvanların yükünü boşaltıp yerine karşılık olarak kendi ürünlerini yüklerlermiş sarıputseverler. Kurusundan tazesine, beyazından karasına çeşit çeşit üzümü, saçak saçak bademli ve cevizli sucuğu, susamlı pudralı pestili, her biri nar gibi kızarmış telisler dolusu kesmeyi, tuluklar dolusu sirkeyi, pekmezi alan yeşilputseverlerin keyfine diyecek olmazmış."

"Vexela ve kırım gelip çattığında..."

"Kırım gelip çatmış ama Kayzersultan askerlerinin eli yetişemiyormuş bu ırak yerlere. Kırım başlayalı neredeyse epey zaman olmasına karşın sesi soluğu buralarda duyulmamış. Üstelik vahşet haberini alan sarıputseverler ne olur ne olmaz diye savaşçılarını bir araya getirerek küçük bir silahlı müfreze bile kurmuşlar."

"Gel zaman git zaman Kayzersultan kurmaylarının bu durumdan haberleri olmuş. Hemen bir ulak salmışlar yeşilputatapanların ağasına. Ağa bu, boşuna mı ağa olmuş? O da bilirmiş ki Kayzersultan askerlerinin eli kolu yetişmez buralara. Ol sebepten işi ağırdan almış, ağırdan almış almasına ama bir gün karşısında bir Kayzersultan zabitini görünce dilini yutacakmış gibi şaşırmış. Elçi olarak gelen zabit ile yeşilputsever ağa, üç gün üç gece boyunca kapandıkları konuk odasından dışarıya adım atmamışlar. Üçüncü günün sonunda ağa, zabiti yolculamış."

"Ağa, her bir habesi üzüm tanesi kadar iri olan tespihini şakırdata şakırdata çıkmış xulamların karşısına. Üç aşağı beş yukarı, kem etmiş küm etmiş ve koca kayalığın ardında duran güzelim sarıputsever köyü için kendisine önerilen şeyi anlatmış. Köylüler kös kös dilemişler. Böyle bir şeyden yarar ummayan köylüler, seslerini çıkarmadan dinlemişler. Ama xulamların arasında evvelden beridir ağanın fedailiğini yapan üç beş çakal ileri atılarak sormaya ne hacet ağam, emrin baş-göz üstüne demekten kendisini alamamış."

"Takibeden günlerde koca köyün hayali çıkmaz olmuş ağanın aklından. Kıtlık da sıkıştırdıkça sıkıştırıyor, köylü eskiden eline geçenin yarısını bile kazanamıyormuş artık. Kurdu kuşu gündüz gözüyle dadanmaya başlamış köylere. Ağa, çağıl çağıl akan suların arasına kurulu yazları taht gölgeliği gibi serin, kışın ise ılık mı ılık olan bu yurdu düşünmeden edemiyormuş. Hele o üzüm bağları yok mu, adamın ağzının suyunu akıtırmış. Ağa, tespihi elinde salavat çekmeyi unutmuş artık. Tespihini her şakırdatışında ağzından salavat yerine cevizli bademli sucuk, kankurusu kırma, tül misali pestil, alaca kızıllığı göz alan ateş pekmezi, altın sarısında parıldayan güneş pekmezi, küpler dolusu şıra, meşk meşk sirke, ceviz büyüklüğünde karaciğer rengi kuru üzüm mırıldanmaları dökülürmüş. Bütün bu köy, içinde oturanların tüm varlığıyla ağaya vaat edilmiş. Şerbet gibi akan kaynak sularının içinde serinlemek, suyun içine çırılçıplak uzanarak genç karılarına taşaklarını ufalatmak ne güzel olurdu ağa için, ne güzel!.."

"Ağa, xulamlardan oluşturduğu müfrezeye bakarken kötü kötü düşünmekten alamıyormuş kendini. Bu çapul sü-

rüsüyle bir şey yapılacağını kendisinin de gözü kesmiyormuş. En sonu aşiretin ileri gelenlerini bir kez daha toplamış. Bütün aşiret ileri gelenleri bir oturup bir kalkmışlar ama tekrar vaat edilen paya karşılık tehlikenin çok büyük olduğunda hemfikir olmuşlar. Önerisinin diğer aşiret ileri gelenlerince bir kez daha reddedilmesi ağayı hırsından küplere bindirmiş. Bar bar bağırarak kendi işini gene kendisinin halledeceğini söylemiş. Ve kendisinin de beğenmediği şu müfrezeyi işe koşmuş."

"Ağanın, xulam ve serxulamlardan oluşan müfrezesi henüz kayalığa dayanmış ki ciyyuvv diye atılan bir silah, ilk elden xulamlardan birinin kulağını almış götürmüş. Silahlar ertesi güne kadar durmadan aralıksız patlamış. Sonuçta ağa, üç ölü ve on civarında yaralıyla geri çekilmek zorunda kalmış. Aslında sarıputsever müfrezenin pek güçlü olmadığı bilinen bir şeymiş ama mevzileri çok asi olduğundan kendilerinin bir adamı, karşıdakilerin on adamına bedel oluyormuş."

"Ağa, kısa bir süre içinde bu işin böyle gitmeyeceğini iyicene anlamış. Her oturumda iki-üç ses çıkaran aşireti tekrar toplamaya karar vermiş. Uzun uzun pazarlıklardan sonra ağa, ele geçirecekleri ganimetin önemli bir kısmını aşiret içi muhalifleriyle paylaşmayı kabul etmiş. Bunun üzerine açlıktan nefesi kokan bütün köylülere umut dağıtılmış. Herkes sarı liralarla gümüş şamdanların ışıltısını, üzerinde savatın işlemenin bini bir para antika hançer ve tüfenklerin, erguvani esrarını görür gibi olmuş. Ve hep birden kayalıklara şevkle yüklenmişler. Bir gün, üç gün, beş gün... Durdukları yerde, yere mıhlanmış gibi bir adım bile ilerleyememişler.

Kadın, çocuk herkes ağanın ambarından tütün, yiyecek ve fişek taşıyormuş savaşanlara. Zahire ambarının günden güne boşaldığını gören ağanın içi içini yiyormuş. Sarıputsever köyü de böylece kendisinde sabit fikir haline geliyor ve öfkelendikçe öfkeleniyormuş."

"Yedinci gün aynı öfkeyle bir kez daha saldırmışlar. Ama sonuç gene nafile!.. Üstelik bu kez iki usta fişek ağanın oğlunu bulmuş. Fişeklerden biri gözüne isabet etmiş, diğeri de çenesini olduğu gibi uçurmuş. Ucubeye dönen oğlunu gören ağa, başlamış çocuklar gibi ağlayıp sızlanmaya. Çektiği acıdan dolayı ne yapacağını bilemiyor, yerden kaptığı koca kaya parçalarını küt diye kendi kafasına vuruyormuş. Millet, ağa üzüntüden kafayı yedi diye gizliden gizliye seviniyormuş. Ağanın oğlunda cemiyet içine çıkacak suret kalmamış. Öyle bir hale gelmiş ki rüyanda görsen korkudan altına işersin."

"Yeşilputseverler geri çekilmek zorunda kalmışlar. Sarıputseverlere haber göndererek saldırmaktan vazgeçtiklerini, barış yapmak istediklerini söylemişler. Tabii ağanın asıl amacı bu değilmiş. Asıl amacı biraz dinlenmek ve yeni planlar yaparak yeniden saldırmakmış."

"Efkarlı efkarlı düşünen ağa ve adamları, deneyimli savaşçılara, stratejistlere danışıp yeni planlar tasarlamışlar. Yeni plana göre köye dört ayrı koldan saldıracaklarmış! Yalnız, köy üç koldan sarılana kadar açıktan saldıracak olan esas güç kendini göstermeyecekmiş. Belli bir vakitten sonra saldırıya başladıklarında sarıputseverlerin bütün savaşçıları evlerinden çıkarak kayalıklara siperlenecek ve gizlenmiş olan diğer kol, tam da bu sırada arkadan vurarak savunmasız köyü teslim alacakmış!"

"Plan, aksamasız köy sarılana kadar devam etmiş. Bütün hesaplar yolunda gidiyormuş. Sarıputseverlerin kayalıklarda bıraktığı üç-beş nöbetçiden başka hiçbir tedbirleri yokmuş. Ve ayın gökyüzünde tam sini gibi parladığı bir sırada; dördüncü esas kol, her zamanki yerinden kayalıklara hücum etmiş. Köyde silahını kapan kayalık mevziye doğru koşmaya başlamış. İşte bu esnada köyü arkadan gizlicene saran yeşilputatapan müfrezeler, üç ayrı yerden ortaya çıkarak ortalığı çınlata çınlata evinden çıkanı devirmeye başlamışlar.

"Kuşluğa yakın vakitlerde köyde silahı patlayan son ses de kesilmiş. Başlarında ağa olmak üzere yeşilputseverler, iki cihanı birden fethetmişlerin edasıyla naralar atarak-köye girmişler.

"Koskoca köyün yüz elli küsur nüfusundan geriye yüz kişi kalmış ya kalmamış: Kalanların tamamı da kadın, çocuk ve ihtiyarlardan ibaretmiş. Yeşilputatapan ağa, Tanrı'nın mehdisiymiş gibi ortaya çıkarak din uğruna, hak yol uğruna nutuklar çekmiş. Ardından sarıputseverlerin birkaç ileri gelen ihtiyarını köy meydanına çağırarak; herkesin gözü önünde dipçiklete dipçiklete öldürtmüş. Sanki kadın ve çocuklara ibret dersi veriyormuş.

"Köyde ne kadar altın, gümüş ne kadar ziynet eşya varsa toplanıp ortaya yığılmış. Köy meydanında iki katır yükü kadar mücevher ve antika öteberi varmış. Bütün xulamlar bu kömün etrafında gezip dolaşıyor, ışıltılara baka baka yutkunuyormuş. Herkesin gözü öyle bir bağlanmış ki hiç kimse o anda ağanın nerde olduğunu bile bilmiyormuş. Herkes altın ve gümüşlerin ışıltısıyla meşgulken üzüm bağlarının olduğu yerden, kadın-çocuk çığlığı ile birlikte bir duman yükselmiş."

"Savaşçıların hepsi evlerdeki ganimetleri toplayıp köy meydanına yığmaya çalışırken; ağa ile üç-beş sadık köpeği geriye kalan sarıputseverleri bir bağevine doldurmakla meşgulmüşler. Bütün yaşlı ve çocukları tıkış tıkış bağevine doldurduktan sonra, köyün en büyük boğasının üzerine petrol döküp yakarak, bağevinin içine daldırmışlar. Can havliyle büyük hüllenin içine dalan boğa, kadın çocuk demeden önüne çıkanı bir boynuz darbesiyle ikiye bölüyormuş! Hülle üç vakit içinde cayır cayır alevlere boğulmuş! Boğadan darbesini alan almış, alamayan da alevlerde yanmış!

".....

"Yaa oğul, yüz küsur can!... Dile kolay... Ki yarısı sen yaşta bebeler."

"Bir de şimdi git bak o canım ciğerim köye. Sağlam kalmış bir taş bile bulamazsın. Topraklarında ne bir dikili ağaç ne de kambur bir asma dalı, hiçbir şey yok. Yeşilputsever ağa, kısa zamanda köyü viraneye döndürmüş. Üç yemiş beş yemiş bütün nimetin kökünü kurutmuş. Hazıra dağ mı dayanır? O hünerli çiftçilerin, o görgülü ihtiyarların kanı henüz kurumadan toprak kurumaya başlamış, köyde bet bereket kalmamış. Ağa, kimseye zırnık koklatmadığı için kan üstüne kan dökülmüş o topraklarda. Gariban köylü, xela zamanını atlatamadan ortalığa dökülüp göç eylemiş başka ekmek kapılarına."

TÜRKÜLÜ MASAL

"Kıyımın esaslısı köylüklerde, dağlarda olmuş. Sürgün yolları kanla sıvanmış. Pekiy kentlerde hiç mi bi şey olmamış? Yoo, olmaz olur mu? Oralarda da olmuş ama köylerde olanın yarısınca olmuş. Çünkü ümmetin kulağı kentleri daha iyi duyar. Gene de bir iki kent istisnadır ki buralarda da az kırım olmamıştır! Çünkü (doğru-yanlış) katledilen kavim, bu kentlerde az çok kendini savunmuş. Bu da Kayzersultan askerlerinin çok bi damarına dokunmuş."

"Şimdi anlatacağım masal, bu kentlerden birinde geçmiş. Karşılıklı uzun uzadıya vuruşmalardan sonra Kayzersultan kuvvetleri bu kentlere hakim olmuş. Bu kısa süreli savaşlar boyunca kimi sarıputsever kendi öz örgütleri olan komitacıların yanında; kimileri de başka bir ilhakçı sultan olan Karaçarof'un düzenli birlikleri yanında saf tutarak savaşmışlar."

"Kayzersultan askerleri, Karaçarof birliklerine destek veriyorlar diye bu kentlerde ne kadar sarıputsever varsa sivil-asker demeden hepsine karşı savaş ilan etmişler. Kent-

leri ele geçirdikten sonra bu sivilleri ellişer yüzer bir araya toplayarak intikam için katletmişler.

"Kendi ailesinin başına da aynı şeylerin geleceğini sezinleyenlerden biri de Kework'muş. Kework kuyumcu zanaatkarlarındanmış. Üstelik dişi ağrıyanları da sağaltırmış. Kework, ailesiyle birlikte bir geceyarısı kaçmaya karar vermiş. Kenarda köşede ne kadar altını, gümüşü ne kadar değerli mücevharatı varsa hepsini som altına çevirerek bir çekmeceye gizlemiş."

"Kework ustanın bir de qaşmer mi qaşmer kalfası varmış. Günahı anlatanın boynuna, bu Lewon çocuk zaten ispiyoncuymuş. Ve dediklerine göre Kework'u ihbar eden de oymuş. Niyeti ustasının işliğini sahiplenmekmiş. Ama ustası zaten kendiliğinden işliğini de alet edevatını da Lewon'a bağışlamış."

"Kework usta, yola çıkmadan bir-iki gün önce Lewon'u yanına çağırtarak altınları konusunda ona akıl danışmış. Nasıl götürecekmiş, nasıl saklayacakmış bir sürü dert... Lewon'un sevinçten göbek atası gelmiş. Çünkü böylece ustasının altınlarını da ele geçirebilirmiş Bak ustacığım demiş Lewon. Turşu dediğin nedir ki?.. Kimsenin değer vermediği bir taam. Büyükçe bir küp alacaksın, dibine lahana yaprağını serdikten sonra üstüne altın kutusunu koyacaksın. De ki eee... Sonra da her yanını hıyar turşusuyla bir muhkem dolduracaksın. Sirkeyi de üstüne döktün mü, peygamberim adına ant içerim ki o küp seninle taa Fizana kadar gelir. Çünkü turşu hem kıymetsiz bir yiyecek, hem de yeşilputsever kısmı bunu pek sevmez."

"Kework usta, hay aklınla bir yaşa demiş. Bu iyiliğini unutmayacağım Lewon. Çok iyi ettin de bu aklı bana verdin."

"Kaçış gecesi Kework ve eşi Mari ile kızları Silva bütün tanıdıklarıyla helalleşmişler. Yanlarında sadece bir kaç yük varmış. Ama Lewon bir türlü helalleşmek istemiyor ve ille de sabaha kadar size refakat edeceğim diyormuş. Nafile ustasıyla yengesi onun bu isteğine boyun eğmişler."

"Üç-dört saat kadar sonra yüzü gözü sıyrık içinde dönen Lewon; Kework'un akrabalarına giderken yollarının nasıl kesildiğini, Kework ve ailesinin nasıl katledildiğini; kendisinin bir yolunu bulup da nasıl kaçtığını timsah gözyaşları dökerek anlatıyormuş. Sözümona bi sütü-bozuk onları ihbar etmiş ve elli kadar Kayzersultan askerinin pususuna düşmüşler.

"Lewon, sabahın er vakitlerinde yorgunluktan bitap bi halde kendini dar atmış evine. Henüz üstünü başını değişmeden turşu küpünü gizlediği yerden çıkarmış. Ama öylesine yorgunmuş ki küpü açmaya takat bulamadan olduğu yere yığılarak sızmış. Karabasanlar göre göre, her karabasandan sonra uyanıp, küpüne daha bir sarıla sarıla akşama dek uyumuş.

"Uyanır uyanmaz küpünü kucağına alarak; bir bebek seviyor gibi öpüp okşamaya başlamış. Açmadan önce evin sağında solunda kimse var mı diye şöyle bi kolaçan etmeyi de ihmal etmemiş. Hıyar turşularını tek tek çıkarırken, acaba küpte altın yok mu diye bir ürperti dolmuş içine. Ama elini şöyle hoyratça bir daldırışla daldırınca sert bir cismin eline

çarptığını hissetmiş. Turşuları alelacele saçmış ortalığa. Aman Tanrım, o da ne? Koca bir işlemeli kutu! Dört bir yanından kurutulmuş hayvan barsağı ile sarılmış. Ağırlığı en az iki buçuk kilo varmış."

"Turşu küpüne bi tekme sallayan Lewon bir yandan bir parça ekmeğin arasına sıkıştırdığı hıyar turşusunu yiyor, bir yandan da zevkle altın sırmalı kutuyu seyrediyormuş. Zenginlik içinde yüzeceğim, kapıma dizim dizim kervanlar dizdireceğim diye hayaller kurarak ekmeğini yiyip bitirmiş. Göz kapaklarını yarılayarak bir huşu içinde küçük mücevher kutusunun kapağını açmış. O da ne? Kıvır kıvır kıvrık, boğumlu bir nesne. Lewon, ateş rengi külçe altın diye sevinçli, eline almış nesneyi. Ama bu yumuşak. Ama bu eziliyor! Ama bu adamın burnunun direğini kırarcasına bir koku salıyor! Ama şu eline bulaşmış olan şey, düpedüz bok!.. Lewon aniden sapsarı olmuş, beti benzi solmuş. İçinde altın var umuduyla dışkıyı vıcık vıcık karıştırıyor, anlamsızca şeyler mırıldanıyormuş!

Ben de nenem de kıkır kıkır koyveriyoruz makaraları. Hiçbir masalına bu kadar güldüğümü hatırlamıyorum. Ben, masal bitti diye doğrulurken dur, daha bitmedi diyen nenem beni tekrar kucağına oturtuyor:

"Lewon, eline bulaşan pisliği üstüne, başına her tarafına bulaştırmış. Sonra da sinen bu pis kokudan kurtulmak için bütün eşyalarını kireç kuyusuna atmış. Ellerini, pis koku çıksın diye handiyse zımpara taşı ile zımparalamış. Öyle ki zamanla bu kendisinde bir sayrılık haline gelmiş. Her sabah uyandığında ilk işi, ellerini hiçbir yer dokundurmadan derisini yüzercesine yıkamak oluyormuş. Sonra da avuç avuç

misküamber sürüyormuş ellerine. Ama elini burnuna her yaklaştırdığında o pis kokuyu gene alıyormuş."

"Gel zaman, git zaman cennet vatanın Kevirqul denen bir kentinde üslenmiş Karaçarof güçleriyle birlikte hareket eden sarıputsever komitacılar, gün aşırı akınlar yapmaya başlamışlar bu kente. Ve Kayzersultan'ın Alaman köpeği kurmayları, oraya daha çok asker yığmak için yol yaptırmaya karar vermişler. Ve sarıputsever-yeşilputsever ayırmadan kentin bütün eli iş tutan erkeklerini yol yapma işine koşmuşlar."

"O Lewon ki kendi dostlarını bile üç-beş kuruş uğruna ispiyonlamış bir adam; o bile kendini bu mecburi çalışmadan kurtaramamış. Malı mülkü neyi varsa kısa zamanda yağma olmuş. Ve aklını başına devşirdiğinde elde çekiç, yol kenarlarında taş kırarken bulmuş kendini. Kayzersultan askerlerinin dipçiği altında her gün sabah hava ağardıktan akşam hava kararana dek yol yapımında çalışırmış. Yediği bokun tadına o zaman varmış varmasına ama iş işten geçmiş. Kayzersultan askerleri, her sabah kentten çıkardıkları ırgatların sırtına biner, kabalarına süngülerini dürterek deh deeh diye yol yapım yerine götürürlermiş. Süngü darbesi yiye yiye kıçları öyle olmuş ki tez zamanda eleğe dönerek nasır bağlamış. Kıçı nasır bağlamayan ırgat kalmamış."

"Dediğim gibi yavrum, Lewon, ne halt yediğini anlamış ama atı alan Üsküdar'ı çoktan geçmiş! Artık Lewon'un elinden taşlara çekiç sallayıp ah vah ile kuş dilinde türküler söylemekten başka bir şey gelmiyormuş."

Kuş dili nasıldır nene? diye soruyorum merakla.

"Konuştuğumuz diller gibi kuş dili de bir dildir işte evladım. Ama kuş dilinde konuşulan şeyin birçok anlamı vardır. Birinci anlamını herkes bilir; ikinci veya diğer anlamlarını ise sadece arif olanlar bilir."

"Pekiy Lewon'un söylediği türkülerden hiç bilmiyor musun?"

"Bilmez olur muyum? Lewon işinde çalışırken en çok şu türküyü söylermiş:

Diyarbekır bı dare.
Kakuça qaraware
Axao bextê teme
Pasao betxê teme
Papor kareme nine
Papor kar Ûskudare

Diyarbekır rêy dure
Rêy dure kevir hure
Hemo Şeemo mamure
Alefendi mûdure
Diyarbekır lı tıle
Bnani Qetırbıle
Axao bextê teme
Paşao bextê teme
Tu lıyamıl Kevirqule"

Türkçesi:
"Diyarbekir ağaçlıdır
Gümbürdeyen balyozdur
Hey ağa bahtına düştüm
Hey paşa bahtına düştüm
Yol (siyaset-zulüm) bizim işimiz değil
Yol siyasi merkezin işidir.

Diyarbekir yolu uzaktır
Yol uzak taş ufaktır
Lololar az sorumlu
Asıl sorumlu Alefendidir

Diyarbekir tepededir
Qetırbılm ardındadır
Hey ağa bahtına düştüm
Hey paşa bahtına düştüm
Karaçarof benim yanımdadır"

HASAN HAN MASALI

Nenemle söyleşiyoruz. Kendimce açımazda olan bir takım şeyler için sorular yöneltiyorum ona:

"Pekiy nene, sarıputseverler niye Kayzersultan'dan kurtulmak için gidip Karaçarof'a sığındılar?"

"Oğlum, bu dünya güç ve çıkar dünyasıdır. Bir insan, kavim kendi gücünün kudretini bilmezse, gidip kendinden çok daha güçsüz sünepelerin kuyruğuna takılır. Onu yüceltir, kendini küçümser ve sonuç hüsran olur."

"E niye kaçtılar o zaman, niye kendilerini savunmadılar?"

"Masallar da bunu anlatıyorum ya oğul. Demek ki sindirildiler. Sokaklarda hiç görmedin mi, it bile arkadaşlarıyla cesurdur, yalnızsa korkar. Kervanın başında yürüyen serwan koca kervanı bataklığa da saplayabilir, düze de çıkarabilir...

Nenemin lafı henüz ağzındayken erkeğinin ve sekiz çocuğunun ağır yükünü, gün boyu sırtında taşıyan annem araya giriyor. Arada bir böyle başını işinden kaldırarak bana laf yetiştirirdi."

"Kendilerini savunmadılar oğlum, çünkü aptaldılar. İnsan ancak aptal olursa canını, namusunu savunmaz!"

Nenem kargışla kızına cevap verir. "Haydi oradan!.. Aptalmışlar!.. Senin kocanın yetmiş yedi sülalesinden onların bir aliminin çeyreği kadar adam çıkmış mı? Aptalmışlar!.. Ben-i adem başsız bacaksız kalırsa içine korku siner. Gökte yıldızsız yol mu yürünürmüş?"

Annem daha da gür bir sesle, "Bana masal okuma anne!" diye seslenirdi. "Avo dayım çok mu akıllıydı da elindeki silahı bırakarak kör bir baltaya teslim oldu?"

Nenemle kızı, böylesi anlarda uzun uzadıya ağız kavgasına tutuşur ve işi birbirlerine hakaretlere vardırana dek tartışmalarına devam ederlerdi. Kendimi bildim bileli, anamın kıssasa kıssas ortaçağ damarının kuvvetli olduğunu bilirim. Ona göre hiçbir haksızlık cezasız kalmamalıydı. Çocuk vuranın, çocuğunun vurulması gibi...

O ağız kavgasının nasıl sonuçlandığını hatırlamıyorum. Ancak böyle durumlarda kabak ya benim başımda ya da kardeşlerimden birinin başında patlardı.

"Nene, sen sen demiştin ki, hani demiştin haksızlık yapan mutlaka cezasını bulur. Senin anlattığın masallarda niye öyle olmuyor?"

Uygunsuz zamanlarda yönelttiğim uygunsuz sorulara

yanıt olarak ya "cink" diye bir tokat ya da bir çimdik alırdım. Bu bir haksızlıktı! Ve ben küçükken bu tür haksızlıklara karşı ancak onları çileden çıkarana kadar ağlayarak karşılık verirdim.

En sonu nenem dayanamaz ve "Ağlama yavrum ağlama!" diye beni teselli ederdi. "Ne yapayım annene kızdım hıncıma senden çıkardım. Sen arada yandın! Haydi benim yavrum, gel sana masal anlatayım."

"Bugünkü masalımız da ibret verici bir masal. Hasan Han on yedisinde yeşilputatapar bir genç. Fırsat bu fırsat diyerek o da yağmadan pay almak istemiş, Ama eline pek bir şey de geçmemiş. Her gün sabahtan kısmet aramaya çıkarmış ama akşama eli yine boş dönermiş. İşte gene böyle bir akşam gökte aradığını yerde bulmuş. Kapısının tıkır tıkır vurulduğunu duyunca usulcacık kapıyı açmış. Karşısında, kucağında yavrusuyla üstü başı perperişan bir kadın duruyormuş."

"İrma kadın, onun ayaklarına atılarak Hasan Han demiş. Bahtına düştüm, Tanrı hatırı komşuluk hatırı için bizi koru. Tam üç gündür dağlarda yavrumla birlikte aç bilaç dolaşıyoruz! Artık canıma tak etti ve indim ayağına. Biz eski komşuyuz, çocukluğumuz birlikte geçti sayılır. Komşuluk hatırı için bizi koru. Ben ve yavrum zor kurtulduk ellerinden... Üç gün önce köyümüzü basarak kocam da içinde bütün köylüyü katlettiler. Sen bizi koru, bu iyiliği yap bize. Kendim için diyorsam namussuzum, aha şuracıkta vur boynumu, fakat şu bebecik yaşasın, biz görmedik bari bebelerimiz görsün... Komşucuğum, yok eğer bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var der de bana kıymazsan ortalıkta bırakma beni Ye-

şilputsever olurum, kulun kölen olurum!.. Tabii gene sen bilirsin, boynum kıldan incedir."

"Kadın kadın diye yanıtlamış onu Hasan Han. Sen deli misin? Şimdi biri görüp de beni Kayzersultan askerlerine gammazlarsa ben ne diyeceğim, hangi külü başıma eleyeceğim? Beni dine hıyanetle suçlarlarsa ne cevap vereceğim? Sen hangi cesaretle geliyorsun benim kapıma?"

"İrma, kapının eşiğine çömelip acı acı hıçkırmaya başlamış. Kurbanın olayım Hasan Han, bahtına düştüm! Bunca genç gelini, kızı alarak kendilerine karı yaptılar, kimse onları dine hıyanetle suçlamadı. Seni niye suçlasınlar? Ben de yeşilputsever olurum, ibadetinizi üç vakit içinde öğrenir, her daim niyaz eylerim... Yavrum zaten bebek, kime ne ziyanı var? Kapında köpeğin olayım Hasan Han, beni eşiğinden kovma, evinde hizmetkarın olayım!"

"Hasan Han, ayağının ucuyla dürterek siktir ol git demiş. Kendi kendine gelin güvey olma. Benim yaşım yeni yeni onyedi-onsekiz senin gibi yirmi beşine merdiven dayamış kart birini mi kendime karı yapacağım? Üstelik kucağında piçiyle!... Hem eli ayağı düzgün biri olsan gene neyse..."

"İrma kadın, ağlayarak köpeğin olayım demiş gene. Beni gönlüne eğlencelik olarak al! Hizmetkarın gözüyle gör... Sana asıl karılık yapacak kızı kendi ellerimle bulurum. Tabii ki senin gibi bir yiğide karılık yapmak benim harcım değildir, diyerek onun değirmenine su da akıtmış. Beni istemezsen isteme, hoş sana zorla varacak değilim ya... Nah şuracıkta canıma kıy ama yeter ki yavrum yaşasın! Yok benim de canımı bağışlarsan inan ki Tanrı senin bu iyiliğini

unutmayacaktır. Sana en büyük mükafatı hem de benim ellerimle yollayacaktır. Tabii bu son sözlerini sanki araya sıkıştırıyormuş gibi ince bir sesle söylemiş İrma."

"Hasan Han, bu son lafza birden dikkat kesilmiş. Bu kadın mükafat, hem de benim ellerimle diyerek neden söz ediyormuş acaba? İrma'yı omzundan kavrayarak içeriye çekmiş. Hele şöyle gel kadın demiş. Senin dilinin altında bi bakla var. Ne diyeceksen şimdi söyle, belki bi çaresine bakarız. Söyle hadi, iş işten geçmeden söyle!.."

"Kadın, önce ağlaması kesilene kadar beklemiş. Bir Hasan Han'ın yüzüne, bir de odanın içine bakıyormuş. İçinde sanki hem söylemek hem de söylememek gibi bir duygu varmış. En sonu Hasan Han demiş. Yiğidim, beni nikahına al, bebeğim de bebeğin olsun, ondan sonra yarım teneke altınımızı ölene kadar ye! Ömür boyu elini yağdan, baldan ayırma."

"Yarım teneke altın lafını duyan Hasan Han'ın gözleri musalla taşı gibi parlamış. Hani, yarım, çabuk, teneke, altın diye abuk sabuk söylenmeye başlamış. İrma altınları çok uzak bir yere gömdüğünü, yalnız nikah yapılmadan şurdan şuraya adım atmayacağını söylemiş. Hasan Han, yaşlı adam pozlarında söz diye dikelmiş. Namus, şeref sözü... Ölmüşlerimin ruhu için söz veriyorum ki üç vakit içinde seni nikahıma alacağım."

"Aynı köyde, Hasan Han'ın köyünde, gene aynı günlerde şirin mi şirin bir ihtiyarcığın başından da tıpatıp benzeri şeyler geçmiş. Ama ha Hasan Han olayından üç gün önce, ha beş gün sonra..."

"Adı Seydoş Baba olan bu ihtiyar her sabah kör vakitlerde sakalını sıvazlayarak bostanının yolunu tutarmış. Kendi çok yaşlı olduğundan kelli, çiftini çubuğunu oğullarına devretmiş. Ama elinden hala bostan belleme işi gelirmiş."

"Gene sabahlardan kör bir sabah, hüllesine girdiğinde bir şeylerin kıpırdadığını hissetmiş. Hışırtıyı bir yılanın çıkardığını sanarak çırasını yakmış. O da ne! Kucağında mışıl mışıl uyuyan çocuğuyla hüllenin köşesine büzülmüş bir kadın! Yavruyla anasının başından geçenler de tıpkı İrma kadının başından geçenler gibiymiş. Yalnız bu kadın ne gözyaşı döküyor ne de bir şeyler vaat ediyormuş. Vaat bir yana, ağzından nerdeyse cımbızla laf alınır cinslerdenmiş. Sorulanlara kısa kısa yanıtlar veriyor, sonra da öylece mahzun mahzun Seydoş Baba'nın yüzüne bakıyormuş."

"Seydoş Baba'nın bu manzaraya çok mu çok içi yanmış. Kadına bizim dinimizde zulüm yoktur demiş. Bakma sen bu vahşete, bu sultanların dahaqların işidir. Kadına kendi çocuklarına baktığı gibi bakacağına dair yemin etmiş. Yalnızca Kayzersultan askerleri çekilip de ortalık biraz duruluna kadar, kadın ve çocuğun saklanması gerekiyormuş. Eline kazmasını, belini alan Seydoş Baba, hüllesinden bir kaç metre aşağıya, engince bir yere güzel bir hurç açmış. Kadın ve çocuğunun topraktan rahatsız olmaması için hurcun içine bir iki kilim döşedikten sonra üstünü de çalı çırpılarla bir güzel örtmüş."

"Hasan Han'ın içeriye aldığı İrma ve yavrusu o akşam karınlarını tıka basa doyurmuşlar. Öyle ki üç gündür dağlarda, ormanlarda sersefil olan yavrucak, gülüp oynamaya

başlamış. Çocuğun yüzüne gözüne kan gelmiş. İrma, tez elden ortalığı temizleyip kap kaçağı yıkayarak, maharetini göstermiş. Çalışkanlığını Hasan Han'a göstermek için şipşak su ısıtıp yavrusuyla birlikte yıkanmış. Üstüne Hasan Han'ın bir geceliğini çekerek yüklükten yere yıktığı yataklardan birinde pışpışlayı pışpışlayı bebesini uyutmuş. Öyle ki ayakyoluna gitmek için yerinden kalkan Hasan Han, kilerin değişen intizamını görünce hayret etmiş İrma'nın eli çabukluğuna. Hasan Han yatağına döndükten sonra usulca onun koynuna girmiş kadıncağız. Müstakbel kocasını memnun bırakabilmek için o gece bütün yatak hünerini sarf etmiş İrma. Hasan Han kendinden mest uykuya dalmak üzereyken vakit gece yarısını epeydir geçiyormuş.

"Seydoş Baba, gün ağarmadan her sabah kadınla çocuğun yanına gelir, beraberinde getirdiği azığı, suyu onların yanına bırakırmış. Kadın da bi acayip kadınmış ki ağzı var dili yok! Sadece minnetle Seydoş Baba'yı süzer dururmuş."

"Yaz mevsimi henüz taze geldiğinden, geceleri hala biraz serin olurmuş. Böylesi gecelerde yavru ile anası üşüdü mü diye Seydoş Baba'yı uyku tutmaz; eline çoban kepeneği, örtü ne geçtiyse kapar, gece yarılarında koşarmış garibin yanına."

"Birkaç gün sonra şafakleyin Hasan Han, İrma ve yavrusu ile topal bir merkep köyden çıkmışlar. Hiç kimseye gözükmemeye gayret göstererek düşmüşler ıssızlığın yollarına. Az gitmişler uz gitmişler, öğleye daha epey vakit varken İrma, eliyle taşlık bir tümseği işaret ederek geldik demiş. Hasan Han, küçük yavruyu kendi kucağına alarak gösterdiği yeri İrma'ya eşeletmeye başlamış. Üç beş dakika

sonra İrma, koca bir küpü tuttuğu gibi sıyırmış topraktan. Hasan Han böyle bir şeyin gerçek olduğuna hala inanamıyormuş! Gözleri heyecandan faltaşı gibi açılmış. Küpün içindeki mücevherlere elleriyle dokunana kadar da inanası gelmemiş."

"Mücevherleri topal merkebin hurçlarına gizlemişler. İrma, sırtından ağır bir yük kalkmış gibi derin bir soluk salmış. İyice rahatlamış. Çünkü Hasan Han, tavırlarıyla vaatlerinin yalan olmadığını gösteriyormuş. Önde merkep, köye doğru giderlerken Hasan Han, hala kucağında olan küçük yavrucağı hop hop hoplatıyormuş. Belli etmemesine rağmen bu da İrma'nın çok mu bi hoşuna gidiyormuş."

"Seydoş Baba, bütün ailesini toplayarak bu meseleyi açmaya karar vermiş. Çünkü sarıputsever komitacılar ile Kayzersultan güçleri arasındaki çatışmalar, başka yönlere kayarak biraz durulur gibi olmuş."

"Sarıputsever komitacılar ne yapıyorlarmış oralarda?" diye soruyorum neneme.

"Kırım zamanı ve sonraları çatışmalar epey sürmüş. Çeteler halinde dolaşan sarıputsever komitacılar, köy köy dolaşarak katliamlara adı karışmış ne kadar yeşilputsever varsa tespit ediyor ve elleri yetiştiğince intikam alıyorlarmış."

"Nasıl intikam alıyorlarmış?"

"Onlar da aynı Kayzersultan askerleri ile yeşilputsever çapulcuları gibi ellerine geçirdiklerini kesip biçiyorlarmış. Ama esas işleri, Kayzersultan müfrezeleri ile karakollarına baskınlar düzenlemekmiş."

"E hani anam diyordu korkaklarmış!"

"Olur mu a oğul? Korkak insan yoktur. Musa Dağı'nda kırk gün abideleşen insanlar, celladının yüzüne tükürürcesine bakarak boyun uzatan kullar hiç korkak olur mu? Neyse, sen daha çok küçüksün, işin bu yanına kafan ermez. Dönelim biz masalımıza.

"Seydoş Baba, tam vakti diyerek bütün aile efradını toplamış. Meseleyi açtıktan sonra uzun uzun tartışıp konuşmuşlar. Seydoş Baba'nın büyük gelini de he dedikten sonra hurçta saklanan kadını, büyük oğula ikinci karı olarak getirmeye karar kılmışlar."

"Kadınla yavrusunu sessiz sedasız getirip, ivedilikle büyük oğula nikahlamışlar. Kadının adına da Mahzun demişler.

"Hasan Han ile yavrusunu gıpta ile seyreden İrma'nın bu sevinci pek uzun sürmemiş. Kuytuluk bir koyakta, aniden ellerinin arkadan kavrandığını hissetmiş. Ah vah demeye kalmadan, Hasan Han onu bir muhkem bağlamış. Başına gelecekleri anlayan kadıncağız, acıyla ağlamaya başlamış. Hiç olmazsa çocuğu yaşasaymış! Kendisi bu dünyadan bir murat görmemiş, bari çocuğu görseymiş. Hasan Han, merak etme demiş. Piçini senden ayırmayacağım, başıma bela mı edeceğim gavurun veledini? Tutmuş çocuğu da anasının göğsüne bağlamış. İrma, yavruma dokunma diye feryat figan ediyormuş ama kimin umurunda... Hasan Han adlı insan bozuntusu, o insanlıktan nasibini almamış orospu dölü, rezili vezir eden nesnelere kavuşmuş ya, gerisi -affedersin- çüküne mi? Hançerini çekip çırpınan avazları ciğer

dağlayan ana ile yavrusunu koyun keser gibi çırım çırım doğramış!"

"Hasan Han veledi zinası, bugün, tüm bu yaptıklarını her ne kadar inkar ediyorsa da mesele aynen benim anlattığım gibidir. Burdan fizana kadar onun yediği boku duymayan kalmamıştır."

"Seydoş Baba ve ailesi yaptıkları hayırseverlikten dolayı hürmetle anılırken; kimse Hasan Han'a yaptığı alçaklığı kabul ettirememiş. Hasan Han, köyde nefretle anılıyormuş. Ama nerden gittiği bilinmez bir haberle Hasan Han'ın yaptıkları sarıputsever komitacıların kulağına çalınmış. Ve nihayet bir gün kuşluk vakitlerinde köy komitacılar tarafından çembere alınmış. Ama adını önceden tespit ettikleri Hasan Han'ı yakalayamamışlar.! Nihayetinde Hasan Han'ın akrabalarından birinin kucağındaki bebeğe süngü dayayarak, onun şu anda değirmende olduğunu öğrenmişler.

"Bunun üzerine bütün silahlı çete, değirmene doğru at koşmuş. Tam da bu vakitlerde Hasan Han, değirmendeki işini bitirmiş ve tahıl yüklü eşeğiyle dönüş yolundaymış. Yolda karşılaştıklarında çetebaşı, Hasan Han sen misin diye sormuş ona. Meselenin ne olduğunu o saat anlayan Hasan Han, geriyi taa değirmenin orayı göstermiş. Değirmenin önünde eğleşen üç-beş insan karaltısı gözüküyormuş. Hasan Han, titrek bir sesle işte demiş. Hasan Han orda. Yanında dedesi, kardeşi ve yengesi var, buğday öğütüyorlar.

Çetebaşının komutuyla süvariler değirmene doğru at sürmüşler. Hasan Han, daha on adım gitmemiş ki değirmenin oradan yükselen silah sesleriyle insan çığlıklarını duymuş!"

"Çetenin bütün elemanları, silahlarım Seydoş Baba, torunları Sino ile Zelal ve taze gelin Malızun kızın üstüne boşaltmışlar. Tüfenklerinin haznesinde ne varsa ver ha etmişler. Öyle ki üç-beş dakka sonra değirmenin orda canlı namına bir şey kalmamış. Dört insan cendeği, öylece yatıyormuş yerde."

SARI SAÇLI MASAL

"Oğlum, yavrum bugünkü masalımız da çok içlidir. Eno'nun türküsüdür bu. Sen radyolardan Eno'nun türküsünü hiç duymadın mı?

"Eno, Sarkis'in karısı... Eno, altı aylık evli, güzelliği arşı alaya yayılmış bir kadın. Eno, doğanın en güzel renklerini kendi üzerinde toplamış. Gözleri ceylan bakışlı bir fıstık yeşili ki insanın ta şurasını yakar! Yanakları yanak değil sanki sanırsın Amasya bahçelerinden koparılmış iki kızıl elma! Hele saçlar, o saçlar!.. Altını tel yapıp boynundan mı sarkıttın sen kız?"

"Eno'ya kimler talip olmamış ki? Yedi düvelden görücüler gelmiş. Ama Eno, gönlünü kaptırdığı Sarkis'ten başkasına he dememiş. Babası olmazlanınca bohçasını topladığı gibi bezirganbaşı Aram'ın oğlu Sarkis'e kaçmış!"

"Sarkis, kaytan bıyıklı bir genç ki sanırsın bi pehlivan. Gümüş mecidiyeleri öyle bir ufalarmış ki mecidiyenin üstündeki tuğra silinir, yazı-çizi namına bir şey kalmazmış. Öylesine güçlü, öylesine kuvvetli...

"Sarkis'in evi, xela zamanında Kayzersultan'a bağlı büyük bir karakolun bulunduğu bir nahiyedeymiş. Ama Kayzersultan askerleri onlara karışmıyormuş. Çünkü Sarkis'in babası tüccarmış, tefeciymiş... Bezigancıbaşı Aram'ın arazi olarak hiçbir şeyi yokken küplere bastığı altınların haddi hesabı yokmuş! Eno'nun kaynatası, altını araziye yatırırsam o altın ölür dermiş. Yedi düvel görmüş bir adam, yolunun yolcusu bilmediği puştluk mu var? Öyle ki zalim Kayzersultan'ı bile faize bağlayabilmiş. Çil çil altınları önüne sererek onu bile kendine gebe bırakmış. İşte bu bezirganbaşı Aram, ırak illerde ikamet eden yakınlarına dokunmasınlar diye tutmuş küplerce altın dökmüş Kayzersultan'ın önüne."

"Sarkis'in de babasından eksik kalır yanı yokmuş. Kendi ocağından zabit ve askerlere kazan kazan aş çıkarttırır, bunu kevgirlerle kepçelerle dağıttırırmış. Zabitler için konağının ayvanına kuştüyü yataklar serdirtir, bunları ipek mitilli yorganlarla donatırmış. Vesselam Sarkis de az buz bi adam değilmiş. Diyorlar ki kendi nahiyesinde yüzün üstünde dindaşı, Kayzersultan askerlerince katledilmiş. Kendisi de Kayzersultan'ın zabitlerini evinde barındırdığı için bu katliamın suç ortağıymış.

"Gel zaman git zaman konağa iyice aşina olan bir Zabitbaşının gözü Eno'ya takılmış. Eno, zaten güzelliği dillere destan bir hürme! Güzelliği ile Zabitbaşı Ekrem'in

yüreğini yakmış kavurmuş. Ama öyle bir yakmış ki Ekrem'in hiçbir düşü Eno'suz geçmez olmuş. Geceleri uyku uyumak haram olmuş. Gözü Eno'ya iliştiğinde bacaklarından başlayan titreme, taa yüreğinin ucuna kadar gelirmiş."

"Eno da Zabitbaşı Ekrem'in zaman zaman kendisini süzdüğünü hissediyor fakat hiç oralı olmuyormuş. Bir gün, Eno'yu evin tenha bir köşesinde sıkıştıran Ekrem "Eno ben sana kötü vurgunum, gel kaçalım" demiş. "Ben başzabitim, senin bir dediğini iki etmem, seni kraliçeler gibi yaşatırım." Eno, onu terslemiş. "Ben kocama aşığım, bu dediklerini duymamış olayım" demiş. Eno, çıngar çıkmasın diye bu durumdan kocasına hiç söz etmemiş. Ekrem ise fırsat buldukça Eno'yu yakalıyor ve teklifini kabul etmesi için onu sıkıştırıyormuş. "Eno, Enocuğum vallahi elini sıcaktan soğuğa sokturmam, bir elin yağda bir elin balda olacak! Yalvarırım Eno, ben senin kahrından eridim soldum, kavurdun beni dellendim divane oldum!" Eno, adamın umudunu kesmesi için tüm bu tekliflere çok kısa ve net cevaplar veriyormuş. Dünyalar verilse ben Sarkisimden ayrılınam diyormuş. Bu meselenin, kocasının kulağına gitmemesi için de elinden gelen çabayı sarf ediyormuş. Ekrem ise onun Sarkis'i sevdiğine inanmıyor; gelenek ve korku belasına Sarkis'in yanında kaldığını sanıyormuş."

"Çevre sarıputsever köylerinden tehcir kanununa başkaldıranların bulunduğu, kurmay heyetinin kulağına gidince Ekrem'in işi dara düşmüş. Bu meseleyi en kısa zamanda halletmesi için bir talimatname yollanmış kendisine. Ekrem, birliği ile beraber yola çıkmadan önce Eno'ya düşünmesi için mühlet vermiş. Gidip elebaşlarını tespit ve itlaf ettikten sonra hemen döneceğim demiş."

"Seferden dönen zabitbaşının Eno'ya duyduğu istek, artık onu çileden çıkarmak üzereymiş. Eno'dan gene olumsuz yanıt alınca öfkeden kuduracak gibi olmuş! "Kız, senin için terk-i din ederim" demiş. "Kaç gel bana, canın istemedikçe koynuna bile girmem. Sarkis'in servetinden korkma, seninle kaçarız Avrupa'ya." Eno, Nuh diyor peygamber demiyormuş."

"Bunun üzerine Ekrem, kafasında daha önce tasarladığı planı yapmaya karar vermiş. Tutup sarıputsever ahaliyi kışkırtan, suça teşvik eden elebaşılardan biri de Aram oğlu Sarkis'tir diye bir tutanak hazırlamış. Ve nahiyede pazarın kurulduğu bir gün Sarkis'i tevkif ettirdiği gibi meydanın ortasında kurşuna dizdirtmiş. Böylece Eno'nun kendisine varması için önünde duran en büyük engeli de kaldırdığını sanıyormuş."

"Sarkis'ine yanan Eno'nun çığlıkları semalara yayılmış. Sarkis'in atıldığı çukura girerek kanlı başını dizlerinin üzerine koymuş ve ağıtlar yakarak saçını başını yolmaya başlamış. Bu manzarayı izleyen yeşilputatapar-sarıputatapar bütün pazar esnaf ve rençberlerin de yüreği yanıyormuş ama elden ne gelir ki!.. '

"Zabitbaşı Ekrem, Eno'yu kolundan tutup sarsarak "bak" demiş. "Sarkis, Sarkis diyordun işte onu da eşekler cennetine yolladım. Artık bana varmaman için hiçbir sebep kalmadı. Hadi, he de ki bu geceden itibaren kırk gün kırk gece toy düğün yapalım." Eno, başını çevirerek dolu dolu ağzını yaklaştırmış ve bir avuç tükrüğü şap diye zabitbaşının suratına yapıştırmış."

"Askerlerinin ve alayla bakan nahiye halkının önünde erkekliğine bok sürülen Ekrem'in birden gözü dönmüş ve kendisi de ne yaptığın bilmez bir halde tabancasını doğrulttuğu gibi Eno'yu kalbinden vurmuş. Aradan üç saniye geçmemiş ki tüm bunların bir rüya değil de gerçek olduğunun ayırdına varan başzabit, "ben ne yaptım" diyerek Eno'nun cansız gövdesine sarılmış ve zırıl zırıl ağlamaya başlamış. Hem Eno'yu vurduğuna inanamıyor hem de pişmanlığını nasıl dile getireceğini bilemiyormuş. Öyle ki tabancasını kafasına doğru çevirip tetiğe bastığında bile, bunu ne için yaptığının farkında değilmiş.

"Nihayet, böyle oğlum!.. İşte bu Eno'nun türküsüdür söylenir radyolarda. Şimdi diyorlar ki şu yeryüzü cennetinin o köşesinde defin çukurundan dışarıda kalan bir tutam saç, geceleri par par parlarmış! Yalnızca geceleri görünen bu şey, Eno'nun altın sırması saçlarıymış."

KAPANMAYAN YARANIN MASALI

"Sarıputseverlerin tapınaklarına, yani putların içinde bulunduğu putevlerine putise denirmiş. Yeşil putseverler de kendi putevlerine putami dermiş. Yeşil putatapanlar, halkı ibadete çağırmak için bir ruhbanı putaminin damına çıkarır ve ona yüksek sesle türkü söylettirirlermiş. Böylece türküyü duyan herkes ibadet vaktinin geldiğini anlarmış. Sarıputatapanlar ise bunun aksine ibadet çağrısı olarak tambur çaldırırlarmış. Tapınma vakti geldiğinde bir ruhban eline tamburunu alır ve putisenin damına çıkarak orada tambur çalmaya başlarmış."

"İbadet vakitlerinin birbirine denk düşüp çakıştığı zamanlarda; putise damlarından tambur şıngırtıları yayılırken, putami damlarından da yanık sesle gazeller okunurmuş. Bu iki kavmin arasına henüz düşmanlık ve nefret tohumları sokulmamışken yaşlılar birbirlerine takılırlarmış şakacıktan.

"Hacı Mirzo, Haço efendi dermiş. Sizin tamburun akordu bozulmuş galiba, baksana bugün iyi tını vermiyor!"

"Kambur Haço da buna karşılık olarak; sizin üç karılı gazelci de galiba bu gece fazla mesai yapmış, sesi boğazlanmış tavuk gibi çıkıyor!"

Nenem güldüğüne göre gülünecek bir şey vardır diye ben de gülüyorum. Ama merakımı da yenemiyordum.

"Fazla mesai ne demek nene?"

Nenem, "Ulan kefere!.." diyerek elini kaldırıyor ama gayet içten ve safça olan bakışlarımı görünce bundan vazgeçiyor.

"İnsan, diyelim ki gece boyunca bir defa kalkıp tuvalete gider. Bu normaldir. Ama üç defa giderse bu fazla mesaidir."

Bu açıklamasıyla beni aydınlatıyor ama bana bunları söylerken, anneme bir göz kırpıp, tebessümünü dudağının kenarında gizlediğini hissediyorum. Fakat henüz bunun ne anlama geldiğini anlayamayacak kadar küçüğüm.

"Masalımız putisede kalan bir din görevlisinin, ruhban Simon'un çevresinde gelişir. Putise ve putise görevlilerinin giderleri, sarıputsever halk tarafından karşılanırmış. Ruhbanlar düğün, doğum, bayram, şenlik vesayir günlerde kendi kavimlerinden para topladıkları gibi, ihtiyaçlarının fazlasını da bol tepeli kentte bulunan başputiseliğe gönderirlermiş. Bu sebep üzere putise idare heyetinde birçok tartışma olurmuş. Çünkü idare heyetinde ruhban Simon ile ruhban yardımcısı Artin dışında, şehir eşraf ve ayanından seçilmiş üç kişi daha varmış."

"Kuyumcu Mihran, toptancı Mıher ve faizci Misak'ın isteği ise ihtiyaç fazlasının gene bu putisede kalması ve bu

putisenin giderleri için kullanılmasıymış. Çünkü bol tepeli kentte bulunan başputiselik, zaten çok zenginmiş. Başputiseliğin kasaları dolu doluymuş. Ölen bütün dölsüz sarıputsever, malını mülkünü başputiseliğe bırakırmış. Başputiseliğin bir sürü kira getiren akareti, bir yığın gayrımenkulu varmış."

"Aslında birçok ilde ve ilçede ayan takımı, putise heyetlerinde çoğunluğu sağlamış. Hatta başputisenin içine kadar kendi adamlarını sokabilmişler. Ama gene de aralarında belli anlaşmazlıklar varmış. Eşrafın büyük bir kısmı Karaçarof yanlısıymış. Karaçarof'un sarıputsever topraklarını, Kayzersultan saltanatından kurtarmasını bekliyorlarmış. Tabii bu tüccar ve patron kesimi, sarıputsever komitacılar için de yardımda kusur etmiyorlarmış."

"Simoıı ise dininin gereklerini yerine getirmek uğrunda vaaz üstüne vaaz veriyormuş. Tanrının verdiği canı almak günahtır diyormuş. Bu, günahların en büyüğüdür! Bir Tanrı kulunun canı ancak Tanrı tarafından alınabilir. İnsana kıymanın hiçbir haklı gerekçesi yoktur ve olamaz! Hiç kimse ben haklı yere öldürdüm diye kendini savunamaz. Karşımızdaki canımıza kastetse bile görevimiz onu etkisiz hale getirmek, ona doğru yolu göstermektir."

"Ey Tanrının oğulları, alçakgönüllü olun! Yüceliğe giden yol, alçakgönüllülükten geçer. Sağ tarafa bir tokat yediğinizde yüzünüzü sola çevirin. Tanrımız sarıput, acı çekenlerin yanındadır. Acılara katlanmak, en büyük ibadetten daha büyük bir ibadettir, ilahi adalete hizmet eder. En gerçek adalet, ilahi adalettir."

"Sarıputsever kent ahalisinin asilleri, soyluları hep Ruh-

ban Simon gibi düşünürmüş. Ama Simon, kendisi gibi düşünmeyen çoğunluğun varlığından da haberdarmış. Hatta bunların başını çekenler arasında, putise idare heyetinde görev alan eşraf da varmış. Bunlar, dinin kendini savunmak, vatanına sahip çıkmak için adam öldürmeyi mubah görebileceğini, sarıputseverliğin bu şekilde yorumlanabileceğini söylüyorlarmış."

"Din adına bu tür konuşmaları duydukça Simon içten içe terliyormuş ama elinden vaizlikten başka bir şey de gelmiyormuş. Ve her ayin sonrası vaazında bu meseleyi daha bir işliyormuş."

"Sarıputsever komitalar, tez zamanda semizotu tohumu gibi yerden bitmeye başlamışlar. Kent sarıputseverlerinden patronu, işçisi komitalardan yana çıkarak onları desteklerken asili, dindarı da itidal ha itidal diyorlarmış."

"Günün birinde çok acayip bir şey olmuş. Putisedeki herkes huşu içinde vaizi dinlemek zorundadır. Bir gün Putisede Daron diye bir amele, yerinden kalkarak Ruhban Simon'un gene itidal ve ermişlik uğruna verdiği vaazı hoyratça kesmiş! Bizim tarihimiz beşinci yüzyılda başlamıştır demiş yüksek sesle. Evet beşinci yüzyıldaki kahramanlık savaşı ve alfabemizin icadıyla!.. Tarihimizi başlatan,bizi biz yapan bir savaştır! Savaşlarda ise hem ölünür, hem de öldürülür!"

"Bunun üzerine putisede bir uğuldama, bir homurdanma kaplamış her yanı. Simon, bir kelime daha söylemeden başını ellerinin arasına alarak olduğu yere çökmüş. Ayin için toplanan ahali, aynı uğuldamayla terk etmiş putiseyi. Kimisi komita destekçisi Daron'a hak verirken ki-

misi de Simon gibi itidalden dem vuruyormuş. Ama arada kalan bir çoğunluk ise iki taraf da haklı diyormuş. Daron'un putisede böyle davranması bir saygısızlık, kendini bilmezlik ama söylediği şeyler de doğru. Bunu diyenler kentin eşraf çevresini oluşturan kesimden gelenlermiş."

"Gel zaman git zaman içinde Karaçarof birliklerinin yöreye yaklaşmasıyla artan moral hep komitacılara yaramış. Komitacılar güçlendikçe güçleniyormuş. Artık komitacıların Kayzersultan askerlerine verdikleri zarar elle tutulur, gözle görülür bir hale gelmiş.

"Komitacılar ne kadar güçlense de kent merkezi sonuna kadar Kayzersultan güçlerinin elinde kalmış. Ve yardımcı Kayzersultan birliklerinin yöreye yaklaşmasından hemen sonra tehcir kanunu hakkındaki söylentiler yayılmaya başlamış. Bir gün zabitan karakoluna çağrılan putise idare kurulu, bir kağıt parçası karşısında şoke olmuş. Kent sarıputseverlerinin hemen hemen dörtte biri olan iki yüz aileyi kapsayan bir listeymiş bu. En başta da putise yönetiminde olan toptancı Mıher, faizci Misak ve kuyumcu Mihran'ın aile adları bulunuyormuş. Bir hafta içinde bu iki yüz ailenin, yani sen söyle ki yedi yüz küsur insanın zabitan nezaretinde tehcir için yola çıkması gerekiyormuş!"

"Bir hafta sonra, ruhban Simon'un son itidal nutkunu dinlemiş yola çıkacak olanlar. Ayinden hemen sonra sürgüne gideceklerin sayımı yapılmaya başlanmış.

"Zaven ve Keje'den olma Mıher ve ailesi?

"Burda..."

"Sako ve Zabel'den olma Mihran ve ailesi?

"Burda..."

"Artin ve Lusin'den olma Misak ve ailesi?

"Burda..."

"Isak ve Tamar'dan olma Daron ve ailesi?

"……..!

"Kevo ve Asdğig'den olma Garabet ve ailesi?

"……..!

"İki yüz aileden yüzelli küsuru yola çıkmış.. Geriye kalan elli ailenin ise imi timi bellisiz olmuş. Bir rivayete göre bunlar aileleriyle komitacılara katılmışlar. Bir rivayete göre ise bir kısmı Karaçof ülkesinde bulunan sarıputsever topraklarına göçerken; bir kısmı da Kayzersultan zabitanına güvenmedikleri için kendi başlarına yola çıkmışlar."

"Kayzersultan zabitanı eşliğinde yola çıkan beş yüz küsur insan, yedi gün yedi gece sonra, yedinci konak yeri olan Kantapolis kentine varmış. Hepsinin bir hana sığmayacağı gerekçesiyle kadınlar ve erkekler bölünmüş. Sarıputseverler her ne kadar buna karşı çıkmışlarsa da yedi günden beridir yollarda cefa çeken kasları, direnmeye el vermemiş. Ve süngü ve dipçik darbeleriyle bütün erkekler, Kantapolis'in batısına düşen Şaraptul yolu üzerindeki bir hana götürülüyor. Kadınlar ve yedi gün sonra mucizevi olarak hala sağ kalmayı becermiş çol çocuk ise doğu yakasındaki bir hana dolduruluyor."

"Oğlum, evladım, gözü ağlamaklı yavrum benim. Ben sana nasıl anlatıyım bunları?.."

Nenemin göz pınarları doluyor. Leceğinin bir ucuyla gözyaşlarını silerken diğer ucunu da hawar hawar der gibi sallıyor.

"Şaraptul yolu üzerindeki hanın bir kuyusu var ki ben diyeyim on beş metre, sen söyle yirmi metre... Ağzına kadar erkek cesediyle dolduruluyor aynı gece. Yedi gün yollarda sersefil olmuş sarıputsever erkeğinin hepsi katlediliyor; kaçan birkaç genç dışında. Bu kuyunun adı, o gün bugündür Sarıputsever Kuyusu olarak anılır."

"Ertesi gece Kantapolis'in doğusundaki handan alınan kadın kız kısmı kocalarınıza, babalarınıza kavuşturacağız vaatleriyle güneydeki Çomak Tepesi'ne götürülüyor. Ve tek bir canlı kalmamacasına, tek bir yürek atmamacasına tepe kanla sulanıyor!

"Pekiy Şatak Dağlan arasında kalan o küçük kentin insanları, o küçük kentin şirin sarıputseverleri gene her ayin günü ruhban Simon'un nutuklarıyla mutlu bir hayat mı sürmüşler? Hayır evladım hayır! Onların ömrü de diğerlerinden ancak bir altı-yedi ay fazla sürmüş!"

Ağlaması hala kesilmemiş olan nenem, anlatmaktan vazgeçmiş gibi duruyor.

Üsteliyorum, "Simonlara n'olmuş?" diye.

Ve nenem sanki gözleriyle görmüş gibi, sanki başkalarının değil de kendi başından geçmiş gibi, sanki tüm bu anlattıkları masal değil de gerçekmiş gibi hıçkırarak anlatmaya devam ediyor.

"Dere kan kızıl akıyordu!.. Bir sonbahar günüydü, ayin sonrasıydı... Şeyhülcendereler, çapulcular ve zabitan

vardı... Yüzlerce yüzlerce sarıputsever vardı... Bir dere akıyordu kan kızıl akıyordu!.. Suyun rengi dönmüş, al al olmuştu!"

"Yağan yağmurların oluşturduğu bu dere, ertesi yıl gene aynı günlerde gene aynı renkteydi. Demek ki insan ölse de yarası kapanmıyor. Yağmurlarla birlikte yarası yeniden açılan mazlumun kanı, her yıl aynı vakitlerde bu dereye karışarak akar. Elli küsur senedir bu dere, her yıl kan kızıl akar! Demek ki yara kapanmıyor! O dere aktıkça, dereler aktıkça, bin yıl da geçse bu yara kapanmaz!"

"Yalnız sarıputseverler değil yavrum, Ezidiler de bu katliamdan payını aldı. Bu bizim eski dindaşlarımız da gavur damgası yiyerek sarıputseverler gibi sürüldüler. Soybulaxın Alaşkerdin yollarında katledildiler. Gün onların da adı yeşilputatapan değil, Ezidi'ydi.

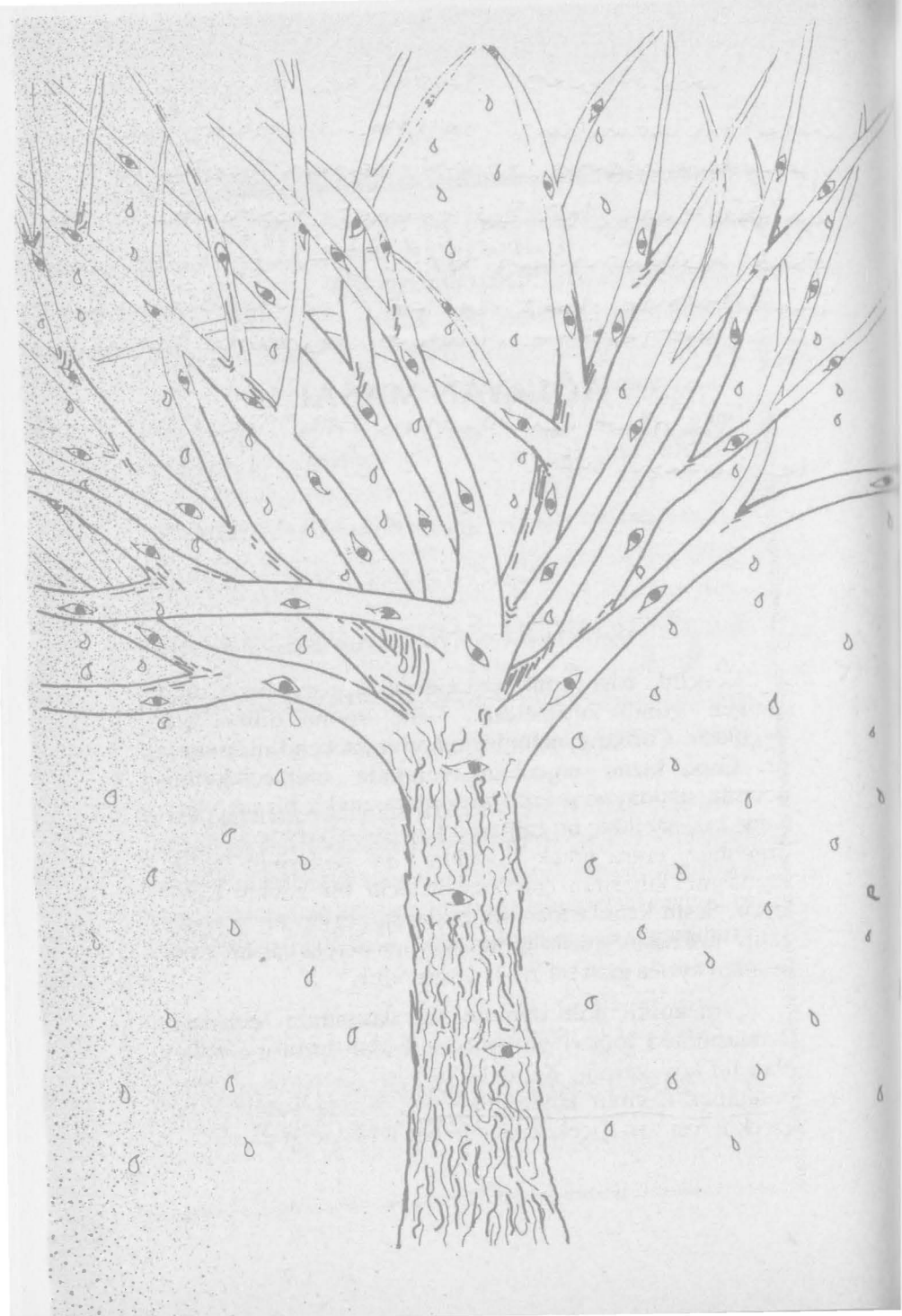
Derler ki biri bir Ezidi'nin etrafına yere bir daire çizerse Ezidi o daireden inancı icabı çıkmazmış. Ta ki daireyi çizen gelip silene kadar...

Kayzersultan askerleri Ezidi Beyi Şerfedin Begle savaşırken yakaladıkları Ezidilerin etrafına çubukla bir daire çizer ve diğer Ezidilerin peşine düşerlermiş. İşlerini hallettikten sonra döndüklerinde etrafı çizili Ezidilerin hala orada olduğunu görür ve öldürürlermiş.

AĞLAYAN MASAL

"Gençlik başı yelliliktir. Gönül şıpsevdidir. Gönül alıngan, gönül kırılgandır... Genç insana dünya çok küçüktür. Çünkü gençlik bir o kadar da kendini sevmiştir. Genç kızlar ergenliğe erdiğinde, memeciklerinin ucunda sızıldayan pıtırcıklar, onlara zevkli bir acı verir. Genç kız, özellikle bu çağlarda kendini seyretmeyi sever. Ergenliğe eren erkek çocuklar da seslerinin kalınlaşmasını, kıllarının çoğalmasını acılı bir zevkle karşılarlar. Sesin kalınlaşması ilk başlarda acayip bir şey gibi gelir, ince sesin yitirildiğinin ayırdına acıyla varılır. Ama bundan ayrıca gizli bir zevk de duyulur."

"Çemêkulilk adlı derenin iki yakasında, evlerinin damlarındaki loğları görebilecek kadar birbirine yakın olan iki köy varmış. Kendalêş'in yeşil, Gorcayk ise sarıputatapar kavmin köylerindenmiş. Sarıputsever dedimse şimdiye kadar anlattıklarımdan sanma... Bunlar da sarıputatapanla-

rın Asuri denen başka bir kavmindenmiş. Bu cennet toprakların en eski halklarından biri... Oturup kalkmaları kendilerine has, misafir ağırlamalarından tut düğün derneğine kadar renkli bir millet.

Bunlar da herkes gibi yeşilputseverlerle komşu imiş. Arada yalnızca bir Çiçekderesi var. Çiçekdercsi'nin her iki kıyıcığı da çalılıklar... Dereden her iki köy de insan boyu kamışlar keser, kurutur; bunlarla zembil örer, hasır işlermiş. Derenin genişçe bir yerinde ortaklaşa el emeğiyle bir bent oluşturulmuş. Su, burada ufak bir gölcük büyüklüğünde birikir ve bendin üzerinden yavaşça, şırıl şırıl akarmış. Bu gölcük, bir balık, bir kuş cenneti... Âlâsından kayasına her türlü balık, diksüleymanından sakasına çeşit çeşit kuş barındırırmış. Derenin nimetlerinden her iki köy de kardeşçene yararlanırmış.

"Ase kız, sarıputseverlerden mavişim gözlü, kumral saçlı bir kız. On beşine ycni basmış, ergenliğin doruğunda. Bahar attı atalı her gün sabahın köründe gölcüğe gelir, kamışlar arasında özene bezene soyunurmuş anadan doğma... Suyun belli belirsiz aynasında güzelim vücudunu seyreder, şeftalicik göğüslerini avuçlarmış. Ayaklarını suya sokmasıyla duyduğu haz suyla birlikte yükselir, yükselir ve su boğazına erdiğinde, kendini hazzın ucasında bulurmuş. Su, bütün vücudunu sardığında sevdasızlığın esrikliğinde boğulur gibi olurmuş. Bir yarım saat kadar suyun içinde yüzgeç atar, sonra çıkarak gene özene bezene giyinir ve köyünün yolunu tutarmış."

"Dara oğlan, yeşilputseverlerden kara gözlü, çatık kaşlı fidanım boyda bir oğlan. On yedi yaşın tahtına oturmuş, er-

genlikte yoğunlaşmanın tadı damağında. Her genç gibi Dara oğlanın da başında kavak yelleri esermiş. İşi gücü tavşan vurup balık yakalayarak avlanmak; bir de kızlara, taze gelinlere eskisinden daha bir alıcı gözle bakmakmış."

"Dara çocuğun yaban ördekleri için gölcüğün kıyısındaki kamışların arasına yattığı bir sabah... Sabahın en mahmur vakti ki ördeğin yıkanma çağıdır. Ördekler ağızlarının tadını bilirler. Yıkanmak için kendilerine olağanüstü güzellikte, muhteşem yerler seçerler. Şafak atarken Dara, uyumakla uyumamak arasında gidip geliyormuş. Kırılan bir kamışın sesi onu irkiltmiş. Yabanördeği arayan gözleri, gölcüğün karşı kıyısında anadan doğma bir huri görünce faltaşı gibi açılmış. Kadın vücudunun toyu olan bu oğlan, kalbi gümbür gümbür, ağzı bir karış açık, acaba bir düş mü görüyorum diye öylece bakakalmış! Ase'nin süt beyazı bacakları, dille tarife gelmez kalçaları Dara'yı kendinden geçirmiş."

"Bir gün, üç gün, beş gün... Dara, her sabah er vakitlerde Çiçekderesi kıyısındaki yerini alırmış. Ancak ergenliğin ateşi başına vurdukça yerinde zor tutar olmuş kendini. Kalbinin daha fazla daralmasına dayanamayan Dara, bu ateş parçasının sarıputsever Gorcayk köyünden Manuel kızı Ase olduğunu öğrenmiş. Ve bunun üzerine aracı olsun diye bacısı Serfiraz'ı Ase'ye göndermiş."

"Serfiraz, ağbisinin dediklerini anlattıkça Ase, hem çıplak görünmenin getirdiği utançtan hem de beğenilmenin verdiği heyecanlı hazdan dolayı renkten renge giriyor, şıpır şıpır terliyormuş. Biraz da adet üzere ilk elden kabul etmek ayıp olur diye Dara'nın teklifini reddetmiş.

"Geçen üç gün boyunca aslında kendini Dara'ya seyrettirmek için can atan Ase, gölcüğe gelmek nedir bilmemiş. Ancak Dara'nın kendisini çırılçıplak görmesinden duyduğu zevki, kendine bile itiraf etmekten korkuyormuş. Aslında üç günden beridir oraya gitmemesinin utançtan mı yoksa heyecandan mı ileri geldiğini kendisi de henüz tam olarak bilemiyormuş. Dara ise bu arada boş durmuyor, Serfiraz'ı bir daha, bir daha gönderiyormuş."

"Nihayet Ase, bir haftadan beridir ilk kez ayaklarının ucuna basa basa çıkagelmiş gölcüğün kıyısına. Ama ortada ne Dara ne de Dara namına bir şey varmış. Ase, o tarafa koşup seslenmiş, bu tarafa koşup seslenmiş... Yok! Dara gelmemiş! Bir haftadan beridir gelmediği için Dara'yı acaba küstürmüş müydü? Yoksa Dara mı onu aldatmış, küçük düşürmüştü? Hırslanan Ase, bir çırpıda soyunarak suyun kenarına dikilmiş. Bir ay parçasına benzeyen vücuduna uzun uzun baktıktan sonra kendini koyvermiş suyun serinliğine.

"Ase, bir çeyrek saat kadar kulaç atarak çalılıkları gözetleyip durmuş. Sonunda umudunu kesip çıkmış sudan. Fistanını koyduğu yerde birinin oturmuş kendisini izlediğini gören Ase, vurgun yemiş gibi birden olduğu yerde dona kalmış! Dara bu! Bu Dara oğlan. Bu kez suyun bu yakasına gizlenmiş. Ase'nin gözlerinin içine bakarak konuşan Dara, biliyor musun demiş. Yeryüzünde gördüğüm en güzel insansın! Çok güzelsin! O ana kadar elleriyle göğüslerini kapamakta olan Ase'nin kolları, yavaş yavaş yana doğru çözülüvermiş. Kolları sanki kendiliğinden açılıvermiş. Dara onun vücudunu, o da Dara'nm gözlerinden okunan hazzı öylece seyre dalmış."

"Aradan geçen günler Ase'ye bir erkek, Dara'ya da bir kadın vücudunun bütün sırlarını öğretmiş. Bundan böyle bütün bahar ve yaz boyunca Çiçekderesi kamışlığı, Ase ile Daranın öpüşme ve sevişmelerine sahne olmuş. Bütün kamışlık, onların aşk iniltileriyle inildemiş durmuş."

"Nedense Serfiraz da bu süre boyunca Ase'lerin evinden çıkmaz olmuş! O da ağbisinin hemen ardından evden çıkarak saatlerce sonra dönüyormuş. Derken soğuklar da gelip çatınca Çiçekderesi artık buluşma ve sevişme yeri olarak bütün cazibesini kaybetmeye başlamış. İşte tam bu sıralarda Serfiraz, Ase'yi de yanına alarak meseleyi ağbisine açmış. Dara, her gün nasıl Ase ile buluşuyormuşsa Serfiraz da Ase'nin ağabeyi Bazo ile buluşuyormuş. Dara, şimdiye dek neden haberim olmadı diye kızacak olmuş ama kız kardeşi ile Ase, onu yatıştırmayı becermişler.

"Eveet, kış gelmiş ve bizim dört kumru buluşup rahat edebilecekleri bir yere hasret kalmışlar. Dördü de birbirinden aşık dört kafa yan yana gelince neler yapılmaz ki!.. Sonunda en uygun fikir Dara'dan çıkmış. Kendisi hava ağarmadan gün aşırı her sabah Serfiraz'la birlikte keklik avına çıkacak ve Çemêkulilk suyunun kaynadığı koyakta, oradaki Şikeft mağaralarında bekleyeceklermiş. Eğer aynı şeyi Bazo ile Ase de yapabilse bir sorun kalmazmış."

"Ve hemen işe koyulmuşlar.."

"Kışın bıçak gibi kesen en soğuk boranlarında bile Şikeft mağaraları sımsıcakmış. Eğer mağaralar bu kadar güzel bir şeye zemin olduklarını bilseymişler, sevinçten dile de gelebilirmişler. Çoban kepenekleriyle örtülen bu vücutlar, bütün kış boyunca birbirlerine sıcaklığın en zevklisini tattırmışlar."

"Şaşkın badem ağaçlarının baharı erkenden muştuladıkları bir gün; Ase, Dara'dan gebe kaldığını açıklamış. Dördü de buna çok seviniyormuş ama bir düşünce kara bulutuna dalmadan da edememişler. Niyetleri evlenmekmiş fakat ne sarıputseverler diğerlerine kız verir ne de yeşilputseverler alırmış! Gerçi bunun da yolu yordamı varmış ama bu epey meşakkatli ve çileli bir yolmuş. Gene bir fikir üzerinde birleşerek ayrılmışlar.

"Dara, önce babasıyla konuşmuş. Gorcayk köyünden sarıputatapar kızı Ase'nin kendinden gebe kaldığını ve ne pahasına olursa olsun onunla evlenmek istediğini söylemiş. Öyle ki Ase uğruna sarıputsever bile olabilirmiş! Çünkü aşkları din tanımayan, her şeyin üzerinde bir aşkmış."

"Bunun üzerine Dara'nın ebeveynleri çaresizlik içinde hop oturup hop kalkmış, sağa sola dert yanmışlar. En sonu eğer Ase yeşilputsever olacaksa onu Dara'ya isteyeceklerini söylemişler. Dara ise söylenenler için hiçbir yorum yapmamış. Ben Ase'yi isterim demiş de başka bir şey dememiş."

"Dara'nın annesi ile babası da önerecekleri şeyin karşı tarafça kabul edilmesinin çok zor bir şey olduğunu biliyorlarmış. Ama göz göre göre oğullarının sarıputsever olmasına da izin veremezlermiş. Böylesi bir yüz karasıyla yaşamaları mümkün değilmiş. Acep kızın ailesini nasıl ikna edeceklermiş? Dara ya bu iş olacak ya da bu iş olacak diye son sözünü de söyleyerek çekilmiş köşesine.

"Bazo ile Ase, sanki bu arada boş mu durmuşlar? Fikirlerini anne ve babalarına açarak onları avuçlarının içine almışlar bile!"

"Dara'nın annesiyle babası, yürü ya kulum diyerek sarıputsever Gorcayk köyünden Manuel'in evine çatkapı girmişler. Kısa bir hoşbeşten sonra Ase'yi oğullarına istemişler. Ama Ase'nin ebeveynlerinden öylesine sert bir cevap almışlar ki sorma gitsin! Kız evinden düpedüz kovulmuşlar."

"Üç beş gün sonra Dara, gene yollamış annesiyle babasını... Sonuç belli, gene ret cevabı almışlar. Bu kez açıktan açığa kovulmadıkları halde Dara'nın babası, o kızı istemek için bir daha o eve gitmeyeceğim demiş. Dara da buna karşılık, iki güne kalmaz ben de sarıputsever olurum demiş. Ya sabır ya sabır!.."

"Dara'nın familyesi, yörede sevilen bir sarıputsever büyüğünü de yanlarına alarak tekrar damlamışlar E Manuel'in bacasından içeriye. E Manuel bir türlü yumuşamıyormuş. Para teklif etmişler, mal mülk teklif etmişler, ne yapmışlarsa E Manuel'den ı-ıhtan başka yanıt alamamışlar. Artık öyle olmuş ki Dara'nın annesi yalvarmaya başlamış. Bunun üzerine E Manuel Efendi bir iki öksürmüş ve eşiyle fiskos bir şeyler konuşmaya başlamış. Herkes kulak kesilmiş, E Manuel'in ne diyeceğini bekliyormuş. Ve E Manuel baklayı çıkarmış ağzından; Berdêl demiş. Demiş demesine ama berdêl lafı, bir kova dolusu soğuk şu gibi konukların başından aşağıya boca olmuş. E Manuel tekrarla evet demiş. Berdêl!!! Biz Ase'nin oğlunuzla evlenebilmesi için dininize geçmesine izin veririz ama; siz de Serfiraz kızınızın bizim dinimize geçmesine ve oğlumuz Bazo ile evlenmesine izin vereceksiniz. Aracı olarak giden sarıputsever ileri geleni de aynı çözümü onaylamış. Ancak berdêl lafını duyan erkek

tarafı, ayaklandığı gibi kapıdan çıkıp gitmiş. Çıkarken hatır bile istememişler."

"İzleyen günlerde Daragilin evinden kavga gürültü tufanı eksik olmamış. Serfiraz da Bazo'ya teslim olduğunu söyleyince baba eliyle öldürülmekten zor kurtulmuş. Kendalêşin'den kaçarak komşu bir köyde oturan teyzesine sığınmış. Dara ile babası ise neredeyse kanlı bıçaklı olmuşlar. Günlerce tartışmış, münakaşa etmiş durmuşlar.

"Ve mesele bütün aşiret büyüklerine açılarak onlardan çözüm yolu istenmiş. Kimisi Serfiraz'la Bazo'yu öldürelim, kimisi dördünü de öldürelim demiş. Kimisi evlatlıktan ret derken kimisi de Gorcayk'ı yerle yeksan edelim demiş. Velhasıl uzun tartışmalar ve aşiret içi kırgınlıklar sonucunda berdêle he demişler. Ama hiç kimse bir yeşilputsever kızın evlilik uğruna sarıputsever olmasının günahını ve vebalini üstlenmemiş. Günahını da vebalini de öte dünyada Serfiraz'ın annesiyle babası üstlenecekmiş."

"Hayırlı haberi alan Serfiraz, bohçasını topladığı gibi baba evine geri dönmüş. Bunun üzerine söz kesilip şerbet içilmiş ve Newroz'dan birkaç gün sonrası için düğün günü kararlaştırılmış."

"Henüz Newroz'a bir-bir buçuk ay varken; sürgün haberi keskin bir kılıç gibi şaklamış! Daragilin aşireti, nasıl birdenbire ayaklanarak bu evlilik işi olmaz diye karar değiştirmişse, Aselerin çevresi de böyle kem haberlerin yayıldığı bir dönemde, bu evliliğin mümkün olamayacağını söyleyerek başkaldırmışlar. Aksi durumda hem Dara'nın hem de Ase'nin ailesi, köylerinden kovulma tehdidiyle karşılaşmış."

"Üç vakte kadar söz kaldırılmış. Artık kimse ne Ase ile

Dara'yı ne de Serfiraz ile Bazo'yu dinliyormuş. Kırım haberleri günbegün yayılıyor, Ase'nin karnı da gittikçe burnuna yaklaşıyormuş. Kaçmak! Ama bu xela zamanında nereye?.."

"Dara'nın aile büyükleri, çocuklarının bu düşünceli hallerine dayanamıyor ve akıllarınca onlara yol gösteriyorlarmış. Sarıputseverler sürgüne giderken Ase'yi zorla ellerinden alırlarmış. Serfiraz'ın da kızoğlankız olmadığı bilinmediği için bir gün kendisiyle oynarken veya ağır bir yük kaldırırken kızlığı bozulmuş diye bir haber yayarak meseleyi güzelce kapatırlarmış."

"Bir duvar, insan lafzına ne kadar ehemmiyet verirse Dara da bu söylenenlere o kadar ehemmiyet veriyormuş.

"Artık görenin birbirini boğazladığı zaman gelip çatmış! Yeşilputsever Kendalêşin Köyü bir sabah Çiçekderesi kıyısından gelen ağlaşma seslerine uyanmış. Gölcüğün orda bir yığın insan toplanmış ağlaşıyormuş. Uğramışlar ki ne görsünler! Fidanım Ase, kendini bir yaban dutuna asmamış mı?

"Divanelere dönen Dara'yı kimse Ase kızın ölüsünden koparamıyormuş. Dara bir çocuk gibi sesli sesli ağlıyor ve Ase'nin saçlarını, yüzünü öpüp öpüp göğsüne basıyormuş! Hıçkırıklar içinde "çiyayê asêmın, kulilka dılêmın vegere vegere"* diye ağıtlar yakıyormuş. .

"Ertesi sabah aynı ağlaşmalara bu kez sarıputsever Gorcayk Köyü uyanmış. Çemêkulilk kıyısına geldiklerinde aynı ağacın aynı dalında bu kez civanım Dara'nın sallandığını görmüşler."

* Asi dağım, çiçeği kalbimin, geri dön, geri dön.

IIYYY DİYE BİR MASAL

"Kırım zamanında gene şu yeryüzü cennetinin şırıl şırıl kevser suları akan, ormanlarında kurdu kuşu oynaşıp cıvıldaşan bir köşesinde, tamamı sarıputatapar olan bir köyün kundaktaki bebesinden eli goppallısına kadar tümüne kıymışlar. Ancak iki küçücük mü küçücük kardeş, bu zalimlerin elinden kurtularak dağlara kaçmayı başarmış. Kardeşlerden büyüğü bir kız, adı Maral, küçüğü ise on yaşında bir erkek, adı Dikran."

"Gündüz gözüyle anası, babası, emmi ve teyzeleri Hamo oğlu Şemo ve fedaileri tarafından satırlarla, baltalarla, doğranan Dikran'ın, korkudan dili tutulmuş. Ne olay esnasında ne de daha sonraları Dikran'ın ağzından bir hece bile çıkmamış. Ne ağlayabiliyor ne de konuşabiliyormuş! Maral ise on üçünde... Ergenliğe eren kız kısmı, çok çabuk serpildiğinden Maral kardeşinden çok daha büyük görünü-

yormuş. Öyle ki boyu, kardeşi Dikran'ın iki boyundaymış."

"Lafı fazla uzatmayayım, köydeki vahşet karşısında Maral da korkudan donakalmış ama tez zamanda kendini toparlayarak Dikran'ı bulmuş ve köyün arka yamacından savuşmuşlar."

"Şemo, malına mal katma sevdasında, gözünü kan bürümüş bir köpek! İzleri silinsin, soylarından eser kalmasın diye beşikteki yavrularına bile kıymış. Güllük gülistanlık köy bir saat içinde mezbahaya dönmüş. Aceleyle ölüleri sayan cellatlar, iki kellenin eksik olduğunu hemencecik fark etmişler. İki çocuk, Maral ile Dikran yok! Yavrular keklik, Şemolar avcı düşmüşler peşlerine."

"Dikran lal bir çocuk, dilinde derman yok. Ağaç kabuğu ve ot kökü yiye yiye, eli ablasının elinde gezip duruyormuş. Zavallı Maral yol bilmez yordam bilmez, o dağ senin bu dağ benim salınıp duruyormuş.

"Tam üç gün üç gece boyunca kurt-kuş bile acımış da dokunmamış bu balalara. Üçüncü günün sonrasında ağa oğlu Şemo ve uğruları, yavruların izini bulmuşlar bir kayacığın altında. Pala bıyıklı, koca koca adamları karşısında gören Maral, başlamış hüngür hüngür ağlamaya. Dikran'ın ise ne dilinde lafız, ne gözünde yaş... Kıpırtısız, öylece bakıyormuş. Maral, acıklı bir şekilde ağlıyor; biz çocuğuz, bizi öldürmeyin diyormuş. Diko benden de küçük, inanmazsanız emmilerime sorun, her iki gecede bir hâlâ yatağını ıslatır.!"

"Şemo, palasını bir savurmuş ki Dikran'ın gövdesi, başından göbeğine ikiye ayrılmış. Gök bile dayanamamış bu

zalimliğe. Gök, birden yırtılmış! Sağanaklar halinde şimşekler, yıldırımlar savrulmaya başlamış. Başından göbeğine vücudu iki parça olan çocuğun kanı bile ne tarafa akacağını şaşırmış! Dili bilaf çocuğun ağzından sadece ıyyy diye bir inleme çıkmış! Sadece bir ıyyy çekmiş sevişen kumrular gibi. Maral, kardeşinin iki parça olmuş yüzünü avuçlarına alarak; hangi tarafı göğsüne basacağını bilmez bir halde feryat figan ediyormuş. Biçare kız, yüzünü kardeşinin kanına banarak kendinden geçmiş. Şemo, palasını bir kez daha savuracakmış ki marababaşı önünde diz çökerek ağam, yiğit ağam diye yalvarmış. Ben bu kıza talibim ağam, onu dinimize alıp hayır işlemek istiyorum. Köpeğin olam ağam, bunca senedir kapınızdayım, bi dediğinizi iki etmedim.."

"Serxulam İzzettin'e çocuk yaşta karılık etmeye başlayan Maral'ın adı artık Maral değil Sultan'mış. Annesi, babası, arkadaşları bir yana, Sultan bütün yaşamı boyunca kardeşi Dikran'ı unutamamış. Diko'nun ölmeden önce çıkardığı ıyyy, bir türlü gitmemiş Sultan'ın kulaklarından."

"Yıllar yılları, on yıllar on yıllan kovalamış. Sultan artık beş çocuk anası orta yaşlı bir kadın... Sultan'ın saçları da aklaşmış ama hala kumruların sevişirken çıkardığı ıy, ıy seslerine ağlayası geliyormuş. Kumruların sevişmesi, ona Diko'yu hatırlatıyormuş."

"Yörede bir avuç toprak yokmuş ki Şemo'nun olmasın. Şemo ağa, aksi bir ihtiyar olmuş. Geberip giden babası Hamo'dan aldığı saltanatı, bütün dolap ve dalavereleriyle birlikte yavaş yavaş oğullarına devrediyormuş. Gecelerini ikisi sarıputsever kökenli dört karısının koynunda geçiri-

yor; aşk yapmaktan arta kalan vakitlerinde de gezip tozuyor, av peşinde koşuyormuş."

"Çok geçmeden ikinci xela gelip çatmış!"

Annem araya girerek: "Anlat ona ki ikinci xelayı da öğrensin" diyor. "Anlat ki nasıl acılar çektik, bilsin."

Annemin ikinci xelayı yaşadığını öğrenince bu kez ona sordum. "İkinci xela ne zamandı anne?"

"Zamanını ben ne bilirim oğlum? Ben tarih marihten anlamam! Acılarımızı biz beynimize kazırız, çileyi saçımızın tellerine işleriz. İkinci xela, babanın asker olduğu zamana rastgelir. İkinci xela, o iki cihanda da murat görmeyesi Sağırsultan'ın kendisini haşa huzurdan Allah yerine koyduğu zamandır. İki lokma ekmek uğruna, haşa haşa bi kendimizi satmadığımız kaldı! Açlık, yokluk anlatılamaz bir mesafeydi. Bir dilim ekmek için saatlerce fırın kapılarında kuyruğa girer, onu da oluşan o mahşeri kalabalıktan sağ salim çıkaramazdık. Piyasada bi gram buğday bulamazdın. Sağırsultan hepsini daha tarlasındayken sahiplenmişti. Hepsini kendi sadık memurları, askerleri için depolatıyordu. Bizler açlıktan perperişan feryat-figan ederken Sağırsultan'ın maiyeti karneleriyle aldıkları yağı, kumaşı karaborsadan on katına satarlardı bize. Neler görmedik, neler çekmedik ki?..

"Millete bir tufeyli girmişti ki hastalığın uyuzun haddi hesabı yok! Mezarlıklarımızda çocuk mezarlarından yer kalmadı. DDT ile ilaçladılar bütün milleti! Elâlem bu sefer DDT'den girdi komaya. Az buz bi zaman değil oğlum, tam dört sene imanımız gevredi!"

Annem ikinci xelayı anlatadurusun, biz nenemin masalına dönelim.

"Evet ikinci xela gelip çatmış. Şemo köpeği ve enciklerinin keyfi yerindeymiş. Çünkü bütün ürünü henüz tarlasındayken Sağırsultan'a pazarlamışlar. Başkafiravunlarla savaşa girme tehlikesi var diye Sağırsultan bol 'bol ürün depoluyormuş. Kıtlık, yoksulluk fakir fukaranın anasını ağlatmış gene. Sefalet almış başını yürümüş. Sağırsultan yalnızca memurlarına karne ile yağ, süt vesayir şeyler dağıtıyormuş.

"Bir akşamüzeri su getirmek için köyün epeyce yukarısında kalan su kuyusuna varmış Sultan. Suyunu merkebine yüklemeden önce yorgunluk atmak için şöyle bir oturup da dinleneyim demiş kendi kendine. Yukarki vadinin yelelerinden akan yel, ekili başakların boyunu öylesine nazlıca büküyormuş ki Sultan kadın seyretmekten alıkoyamamış kendini. Tam da bu sırada kuyunun kenar taşma konan iki kumru, ıyy, ıyy diye birbirlerine kur yapmaya başlamışlar. Sultan bu sesleri duyar duymaz gene gözyaşlarına boğulmuş. Unutmak için tekrar ekinlere doğru çevirmiş yüzünü. Ama Dikran'ın iki parça olmuş yüzü, gözlerinin önünden gitmiyormuş. Diko'nun kanlı yüzü, ekinlerle birlikte salınıyormuş. Bu ekinler kendi alınterleri, emekleri... Nasiplenemeyecekler! Çatmış gene Tanrının belası xela! Şemo ağa! Kumrular ıy, ıy diye kur yapmaya devam ediyor. Dikran'ın göbeğine kadar iki parça olan gövdesi!.. Sultan kadının göğsünden bir ah yükselmiş Tanrıya sitem. Ahhh Dikom, gün görmemiş küçüğüm!.. Kan bile nasıl akacağını!.. Başaklar sapsarı, nazlı nazlı salınıyor."

"Sultan, birdenbire elinde, çakmağıyla kendini ekinlerin içinde görüvermiş. Sultan, birdenbire parmaklarının çakmağı yaktığını, alevlerin ekinlere dadandığını görmüş! Sultan, gözü yaşlıyken birden hınzırca güldüğünü görmüş. Merkebin ardından gizlice köye dönmüş."

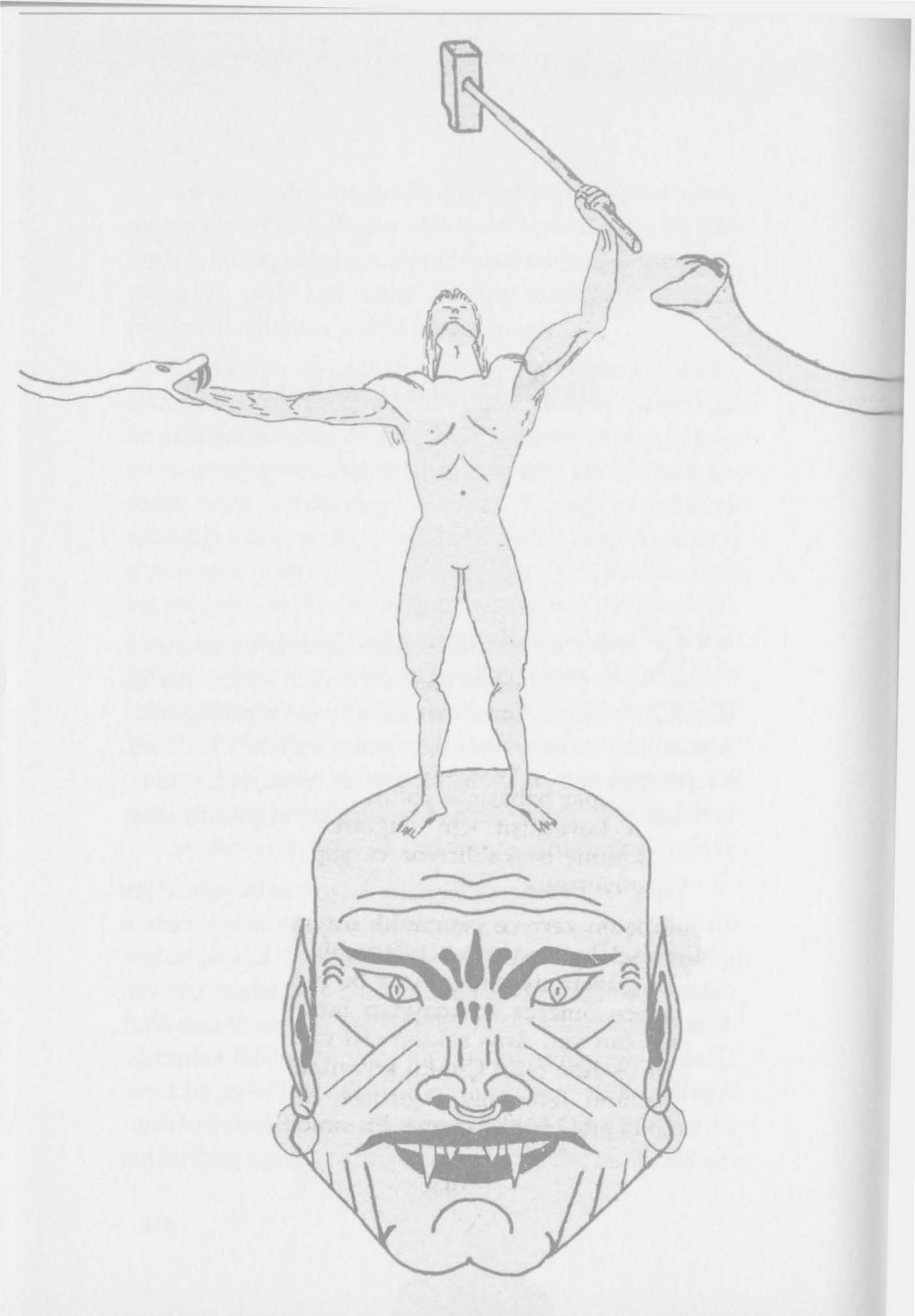
"Derken bir vaveyla, bir hengame!.. Bütün köy halkı, ellerinde oraklarla, küreklerle tarlalara dalmış. Şemo ağa, ne yaptığını kendisi de bilmez bir halde oraya buraya koşturup duruyormuş. Sultan kadın bile ağzı kör bir orak kaparak ateşi söndürmeye koşmuş. Leçeğinin arkasına sakladığı yüzü, gizli gülücükler dağıtıyormuş! Ama ateşi söndürmek olası mı? Gözünü sevdiğim yel, alevlere öyle bir vuruyormuş ki insan ayağının yetişmesi mümkün değil. Şemo ağanın gözleri yaşlı, Şemo ağa neredeyse xulamlarına yalvarıyor, ne olur ateşi söndürün diyor. Bu etti ikidir bunu yapıyorlar, bu sefer de ürün veremezsem Sağırsultan benim anamı beller!..

"Yavrum, aynı bu Sultan kadın, o gün bugündür bir daha kumruların sevişmesine ağlamamış."

OMERAN GOLÜ MASALI

"Kaspar, on iki yıldır dağdan inmemiş bir sarıputsever çeteci. Daha on altısındayken silahını kaptığı gibi dağlara çıkmış. Şimdi yirmisekiz yaşın olgunluğunda.. Ağırbaşlılığı ve cesaretiyle direnişçilerin gözbebeği olmuş. Kaspar babasının yolunda, babası gibi kendi de kavminin kurtuluşu için dağları seçmiş. Kayzersultan'ın hükmüne başkaldırıyor ve yaptığı işten dolayı da gurur duyuyormuş.

"Yaptığı işten zerrece pişmanlık duymayan bu yiğit, diğer direnişçi kurmay arkadaşları gibi Karaçarof'a da öyle fazlaca güvenmiyormuş. Ama bu neyi değiştirir ki? Kaspar sadece onlarca kurmaydan biri. Emrinde topu topu seksen can var. Ama seksen can var!.. Seksenin her biri, Kaspar öl dese ölür! Çünkü komutanları her şeyiyle onların gönlünü fethetmiş. Ağırbaşlı dedimse de sen bundan molla gibi birini çıkarma. En sıradan işleri bile küşüm çekmeden yapar, kadınlarla oturup kocalarını çekiştirirmiş. Çocuklarla bir araya geldi mi toz

toprak demeden onlarla oyun oynar, ağzından küfrün envai türlüsüyle peşlerinden koşturur, körebe oynarmış.

"Kaspar, hiçbir zaman kendi birliğini Karaçarof'un emrine koşmamış. Bir zulümkara karşı savaşırken diğerine karşı güvenmemiş. Karaçarof ordularının ilerleyişi, kendi işlerine az buçuk yarıyormuş ama Kaspar, hiçbir zaman bundan aşırı bir sevinç duymamış. Çünkü o, Karaçarof un sadece Kayzersultan yerine geçmeyi hedeflediğini biliyormuş. Ona göre bu paşa sultanların sadece renkleri değişikmiş.

"Gün gelmiş Kayzersultan orduları, Omeran Gölü mıntıkasındaki Karaçarof birliklerini püskürtmüş. Ama Kaspar ne Karaçarof birlikleri ne de onlarla birlikte kaçan diğer komitacılar gibi davranmış. Kavmimin ölüm çığlıktan kulaklarımdayken ben canımı kurtarmak için kaçamam demiş. Seksen canıyla birlikte o dağ senin, bu dağ benim diyerek savaşıp durmuşlar. Kısa bir süre sonra Karaçarof birlikleri tamamen çekilmiş. Çünkü Karaçarof'un ülkesindeki iyi insanlar, mazlum halklarla birlikte onun çanına ot tıkamış, tepetaklak ederek yüzyıllardır süren zulmün hesabını sormuşlar. Kaspar ve savaşçıları da kendi Kayzersultanlarıyla başbaşa kalmışlar. Karaçarof'un birlikleri oradayken bol keseden atıp tutan komitacı diğer kurmayların da ini timi belli-siz olmuş. Seksen küsur canı ve koruduğu birkaç sarıputsever bölgesiyle kala kalmış Kaspar. Kayzersultan'ın omzu bol apoletli muhteris kurmayları, bugünden sonra daha bir yüklenmişler çetecilere. Dört bir yanı askerlerle çapulcularla sarılı olan Kaspar, din uğruna, hak yol uğruna kandırılmış yeşilputsever garibanlardan da medet görmeyince çok zor durumda kalmış. Son üç ay içinde eşi benzeri bulunmaz, her

biri bir cihan parçası olan tam yirmi beş yurtseveri şehit vermişler toprağa. Kala kala elli beş-altmış savaşçı kalmışlar."

"Yavrum, bu katliam, bu zulüm tehcirin başlangıcı denilen tarihin aksine, malum seneden dört-beş sene önce başlamış ve dokuz-on sene sürmüştür. Taa Karaçarof birlikleri çekildikten bir yıl sonraya kadar... Şimdi çıkıp kürsülerde martaval okuyanlara kulağ asma sen. Biz bunları yaşadık, gözlerimizle gördük, kimi kandırıyorlar?

"Kasparlar, işte bu en son dönemin yurtseverleridirler. Kaspar'ın varlığı bile Kayzersultan askerlerini korkudan tir tir titretirmiş. Ama Kayzersultan güçlerinin gayrı-dindaş, sivil köylere yaptığı baskılar, sarıputsever halkı iyice sindirmiş. Sarıputseverler ölünden kurtulmak için gece yarıları toplanarak ya büyük kentlere kaçıyorlarmış ya da hududu aşıp Felahistan üzerinden kaçmak için sürgün yollarını tutuyorlarmış. Ama henüz yarım ya da bir gün yol alamadan ya Kayzersultan askerlerinin pususuna ya da yeşilputsever çapulcuların avucuna düşerek telef oluyorlarmış.

"Kaspar, köy köy dolaşıyor, kaçıp gitmemeleri için onları ikna etmeye çalışıyormuş, ama dinleyen kim?.. Ölüm ve ondan da beter korku gelip kapıya dayanmış. Kaspar, her gece savaşçılarını üçe dörde bölerek Kayzersultan taburlarına şafaklar atana kadar baskınlar düzenliyormuş. İkindin üzerleri de yeşilputsever köylerine girerek önceden tespit ettiği çapulcu katilin, ırz düşmanının cezasını veriyormuş. Bir avuç daha adamı olsa kimin tozunu attıracağını çok iyi biliyormuş ama tersine arkadaşları vurula vurula günbegün eksiliyormuş. Sonu sonu elli-eli beş kişi kalmışlar.

"Bir sabah Kaspar ve çetecileri, siperlendikleri dağların arasında kalan sarıputsever köylerden birilerinin bir o köye bir bu köye ha bire girip çıktıklarını görmüşler. Neler döndüğünü öğrenmek için hemen bir-iki ulak göndermişler. Ancak iki ulak da eli boş dönmüş. Çünkü köyün ileri gelenleri, Kaspar gelsin, derdimizi ancak ona anlatırız diyorlarmış. Kaspar, işin içinde bir çapanoğlu var mı yok mu diye çevreyi iyice kolaçan ettirerek uzak geçitlere gözcüler, nöbetçiler diktirmiş. Bu arada iki eli kanda da olsa Kaspar'ın geleceğini bilen köylüler, diğer komşu köylerin ileri gelenlerini de bir köye toplamışlar. Kaspar ayakta karşılanmış.

"Hoş geldin faslından sonra sarıputseverlerden bir bey, bildik durum ve ahvallerini uzun uzun anlatmış ve niyetlerinin bu gece yola çıkmak olduğunu söylemiş. Büyükbaş-küçükbaş bütün hayvanları ile taşınmaz mülklerini direnişçilere bırakacaklarını eklemiş ardından. Kendilerinin artık dayanacak güçleri kalmamış; telef olmadan çoluk çocuklarının canını kurtarmanın çaresine bakacaklarmış. Sınıra kadar sağ salim ulaşabilmek için her köyden beş kişiyi silahlı muhafız olarak ayırmışlar. Ancak toplam yirmi beş muhafızın kendilerini koruması olası değilmiş. Onun için direnişçilerin yardımına gereksinmeleri varmış. Böylece ille de Kaspar ile konuşmak isteğindeki niyetleri de açığa çıkmış.

"Kaspar, bütün bunları dinledikten sonra tane tane konuşmaya başlamış. Bakın demiş ağalar, beyler... Bu topraklar, bizim özbeöz topraklarımızdır. Kayzersultan'ın kavmi bu topraklara gelmeden binlerce yıl önce, bizim atalarımız bu toprakları yurt bellemiştiler. Ve yüzyıllardır zulmün kamçısını sırtımızda, esaretin haracını kesemizde hissediyoruz.

Kendi gücümüze güvenmenin zamanı geldi, geçiyor. Belki çok uzun ve çok acılı olur ama inanın ki başarabiliriz. Oysa sizlerin kaçışı bu ülküye son vermek, bu halkı yok etmek demektir. Kayzersultan'ın gönlünde yatan da budur zaten... Oğullarınız, torunlarınız ve hatta torunlarınızın çocukları bile bu tavrınız için gözyaşı dökeceklerdir. Bunu kesinlikle unutmayın, yolunuzun sonunda kan var, keder var!... Ben ve arkadaşlarım, henüz bıyıklarımız terlemeden atıldık bu kavgaya. Bizler de canımızı kurtarmak için kaçabiliriz. Bu bizim için hiç de zor bir şey değildir. Ama biliyoruz ki evimizden, vatanımızdan uzakta yiyeceğimiz bal bile gün gelecek zehir-zıkkım olacaktır! Yediğimiz burnumuzdan fitil fitil gelecektir! El memleketlerindeki safahata, kendi vatanınızda yaşamanın huzurunu değişmeyin. O rahatlık hiçbir zaman bu köydeki tezek kokusundan güzel olamaz. Kalın burada! Bakın savaşacak halimiz yok diyorsunuz ama bir-iki gün içinde yirmi beş kişiyi silahla donatabilmişsiniz. Dişinizi biraz daha sıksanız, bu yirmi beşi, otuz beşe de çıkarabilirsiniz. Otuz beş-kırk adam sizleri olduğunuz yerde yıllar yılı koruyabilir. Ama yok tersi olur da ille de gideceğiz derseniz, gideceğiniz yere varamadan yollarda sizleri mahvederler! N'olur, yalvarıyorum size gitmeyin, kalın!.. Gözü dönük Kayzersultan canavarları, melun yeşilputatapar yobazları sürüler halinde pusuya yatmışlar, sizleri bekliyorlar."

"İkindi vakitlerine kadar durmadan çene çalmışlar. Kaspar ve adamları kah kıza köpüre, kah bağıra çağıra ensonu yalvara yalvara dil dökmüşler. Fakat kaçmayı kafasında sabit fikir haline getirenler Nuh demiş peygamber dememişler. Üstelik Kaspar kendilerine yardım etmezse, ona beddua ede-

ceklerini bile söylemişler. Kaspar, yardım etmeyi reddedince köylüler telaşa düşmüş. Ama Kaspar'ın huyunu suyunu bilen köylünün bu telaşı uzun sürmemiş. Çok geçmeden onun dayanamayarak kendilerine yardım edeceğini bildikleri için; ayaklanıp yol hazırlıklarına başlamışlar bile. Hava iyice kararana kadar komşu köyleri de dolaşan Kaspar, insanların o acıklı hallerine, şuncacık burnu sümüklü bebelere bakıp bakıp hüzünlenmiş. Adamlarına hazırlanmalarını söyleyince; köylüler arasında ilk önce acep ne hazırlığı diye bir merak, sonra da bayram sevinci yaşanmış. Çünkü çeteciler sınıra kadar kendilerine refakat edecekmiş. Tabii bu arada ekmek-tuz hakkını unutup avradının tumanını pazara çıkaran muhbirler de boş durmamış. Bir koşu Kayzersultan askerlerine bu önemli istihbaratı uçurmuşlar."

Nenem omuzlarından kavrayarak, "Bak yavrum, bak oğlum!"diyor. "Unutma, bu sana nenenin nasihatidir. Dünyada yapılabilecek kötülüklerin en büyüğü ihbarcılıktır. Hırsız olabilirsin, katil olabilirsin, şehvet düşkünü hatta puşt olabilirsin... Bunların hepsi affedilebilecek kötülüklerdir Ama muhbirlik öyle değil!.. İhbarcı, bu saydığım kötülüklerin hepsini birden on kat daha fazlaca yapmış sayılır. Bütün herkesin dostu olur ama muhbirin dostu olmaz. Muhbirden dost olmaz! Sen sen ol, değil dostunu, düşmanını dahi kimseye ihbar etme. Yarın bir gün okula gideceksin, şimdiden kendini acılara hazırla. Doğruluk yolunda çekilen her acı, zara ziyan değil mükafattır, şereftir. Yalnız senin için değil soyun sopun için de gururla taşınan bir şeref nişanesi olacaktır."

Nenemin her üç nasihatinden biri, ispiyonculuğun ne menem bir şey olduğu üzerineydi.

"Elli Kaspar'ın, yirmibeş de köylülerin olmak üzere ertesi gece, toplam yetmiş beş silahlı-pusatlı muhafız ile üç yüz küsur kadın, çocuk, yaşlı, yatsı vakitlerinde yola çıkmışlar. Silahlı adamlar, kafilenin çevresine bir yay gibi yayılarak avcı kolunda ilerlemeye başlamışlar. Kaspar, köylülerden oluşan milisleri kendi adamlarının içine birer ikişer dağıttırmış. Gece yarısına kadar hiçbir zayiat vermeden epeyce yol kat etmişler. Tam gece yarısı vakitlerinde yan taraflardan bir yerden, büyük bir cayırtı kopmuş! Kadın-çocuk tam siper yatarak karşılık vermişler. Kaspar, adamlarını hemen iki gruba ayırmış. Can dostu, yardımcısı Garabet ben demedim mi gibilerden bakıyormuş. Çünkü Garabet, köylülere refakat etmekten yana değilmiş. Söylentilere göre yola çıkmadan bir önceki gece Kaspar ile Garabet sabaha kadar bu meseleyi tartışmışlar. Hatta Garabet, bu yüzden Kaspar'a kırılmış bile...

"Garabet, kendi grubuyla birlikte köylülerle yola çıkırken Kaspar da yiğitleriyle yatarak onları korumaya almış. Yarım saat, bir saat sonra Garabet adamlarıyla Kaspar'ı bekliyor ve Kasparlar bu kez köylülerle giderken Garabet korumada kalıyormuş. Böyle böyle peşlerinde bir zebani sürüsü ilerliyorlarmış. Kaspar, ne yapıp edip kapağı sabaha kadar Omeran Gölü'ne atmak istiyormuş. Eğer Omeran Gölü'ne ulaşmadan gündüz gözüyle orta yerde kalırlarsa perişan olurlarmış. Birkaç saat içinde yetmiş beş silahlı pusatlı adamdan hepi hepi altmış kişiyi ya kalmış ya kalmamış. Ama ölenlerin silahını kapan yaşlı, genç kim varsa savaşıyormuş."

"Şafak attığında kayalıklara daha bir saatlik yol varmış. Garo, Kaspar ve diğerleriyle helalleşerek gidin demiş. Gidip Omeran Gölü kayalıklarına yerleşin, iyice siperlenip bizleri

bekleyin. Gelebilirsek geliriz ama meraklanmayın, son ferdimizi de öldürmeden size yetişemeyecekler! Kaspar, gözleri yaşlı olarak çocukluk arkadaşı Garabet'ten ayrılmış. Kulaklarının dibinde silah vızırtılarıyla ilerlemişler.

"Kasparlar kendilerini kan ter içinde kayalıklara attığında silah seslerinin en civcivli zamanı da geçmek üzereymiş. Arada bir tek tük silah sesleri duyuluyormuş.

Bir çeyrek saat kadar sonra silah sesi namına bir şey kalmamış ortada. Bütün alem sus pus olmuş. Bu sessizlik, Kaspar'ın kulağına arkadaşlarının akıbetini fısıldıyormuş. Son bir kez daha giden dostları ve can arkadaşı Garo için gözyaşı dökmüş."

"Uzaktan uzağa kıpırtılar gözükmeye başladığında bile ortalıkta henüz silah sesleri yokmuş. Kayzersultan'ın askerleri, kayalıklara bir kurşun atımı kadar yaklaştıktan sonra hiç silah patlatmadan yığınak yapıp siper kazmışlar. Kaspar da adamlarını birer birer Omeran kayalıklarına siperlemiş. Öyle ki arkalarında masmavi bir balkımayla menevişlenen Omeran Gölü'nden başka hiçbir şey yokmuş. İçmek için koskoca bir göl, yiyecek zahireleri de epey varmış. Hem yiyecek bitse bile Omeran'ın kıpır kıpır kaynayan balıkları ne güne duruyor! Yalnız cephane durumları pek iyi değilmiş. Kaspar, tüm bunları kara kara düşünürken; her iki savaşçısının yanına köylülerden seçtiği birkaç yardımcı koymayı da unutmamış. Savaşamayacak kadar yaşlı ve hasta olanlar ise kayalıklarla gölün birleştiği arka kıyıya yerleştirilmiş.

"Öğleden sonra silah cayırtısı başlamış ve akşama kadar soluksuz aralıksız sürmüş. Kaspar'ın hiçbir kaybı yokken

Kayzersultan askerleri epey zayiat vermişler. Akşama doğru bir süreliğine silah sesleri kesilir gibi olmuş. Ama ardından gene başlamış ve silahlar sabaha kadar bir atılıp bir susmuş.

"İkinci gün sabahleyin göz gözü seçtiğinde direnişçiler gördükleri karşısında şaşkına dönmüşler. Dört bir koldan asker ve çapulcu çeteleri geliyormuş. O gün cayırtı sabahtan başlamış. Kaspar, bir emir çıkararak kimsenin boş yere barut yakmamasını buyurmuş. Bundan sonra kimse gündüz gözüyle vuracağından yüzde yüz emin olmayana kadar silah atmayacakmış.

"Arkası boğucu göl, önü seçili haydutlarla çevrili bu insanlar, ellerindeki cephaneyle acaba kaç gün daha direnebileceklerdi? Kaspar nasıl kendi cephane durumlarını düşünüyorsa bunu Kayzersultan kurmayları da düşünmekteymiş. Onlar da ağızları salyalı bir şekilde direnişçilerin cephane kıtlığına girmesini bekliyorlarmış. Bu minval üzere tam yedi gün yedi gece boyunca silahlar bir atılıp bir susmuş, bir atılıp bir susmuş.

"Yedinci gün, vakitler gece yarısına doğru gelmekteyken Kapsar kesin kararını vermiş. Çünkü ellerindeki cephane, bundan sonra onları ancak bir gün daha idare edebilirmiş. Vurula vurula eksilen yurtsever savaşçılar, en sonu on beş kişi kalmışlar. O gece on beş has adam, bütün köylüyle helalleşmiş. Ve sanki sonucun ne olacağını daha şimdiden bilen Kaspar, gözleri dolu dolu son sözlerini söylemiş. Bu gece ya şu sol taraftan bir gedik açarak geçeceğiz ya da... deyip lafın sonunu getirmeden adamlarıyla birlikte karanlığa atılmış.

"Kaspar ve arkadaşlarının gittiği yönden, sabaha değin

durmadan silah sesleri gelmiş. Ve şafak atarken biri bacağından diğeri de omzundan yaralı olan iki çeteciden başka kimse geriye dönmemiş. Kaspar'ı gözlerinde bir Mesih haline getiren köylüler, büyük bir umutsuzluğa kapılmışlar. Mesihlerin de ölebildiğini görünce çaresizlik içinde teslim olmaya karar vermişler. Böylece belki zebanileri insafa getirebilirlermiş. Kaspar'ın yaralı olarak dönen iki has yiğidi, bizi teslim etmeyin diye ne kadar dil dökmüşse de dinlememişler. Üzerlerine çullanarak silahlarını ellerinden almışlar. Umarsız kalan yiğitler, bir yolunu bulup sürüne topallaya kayalıklara tırmanmış ve kendilerini Omeran'ın maviliklerine bırakmışlar! Onlardan geriye, sadece birkaç hava kabarcığı kalmış.

"Şafak atıp insan sureti iyice belirginleştiğinde Zohrap Bey, eline geçirdiği beyaz bir avrat donunu sallayarak teslim olacaklarını bildirmiş. Gözlerini kan bürümüş olan cellat sürüleri, kol kol Omeran kayalıklarına doğru ilerlemişler. Kayzersultan ordusunun zabit ve gediklileri, bütün silahları topladıktan sonra tek laf etmeden geri çekilmişler. Askerler ile yeşilputsever ağaların çapulcuları, teslim olan sarıputsever köylüyle başbaşa kalmış. Çakallar sürüsü önce ölülere dadanmış. Yüzüklerini çıkarmak için cesetleri şişmiş olan savaşçıların parmaklarını bile kesiyorlarmış! Öyle ki ölülerin kıçındaki dona kadar çıkararak dımdızlak bırakmışlar.

"Ölüleri arama tarama faslı bittikten sonra ikiyüz kırk, ikiyüz elli küsur esiri orta yerde çırılçıplak ederek üstlerinde ne var ne yok almışlar! Artık değerli bir ganimet kalmadığına kanaat getirdikten sonra kadını kızı bir araya toplayarak geri kalan erkekleri kayalığın üstüne doğru sürmüşler.

"Erkekler dipçiklene dipçiklene Omeran'a atılırken geri

kalanını çocuk ihtiyar demeden yatırmışlar yere. Feryatlar, canhıraş haykırışlar... İçlerinde genç kız ve kadınların ve ufacık sebilerin ve bağrıyanık annelerin ve dönüp bakılacak sureti kalmamış seksenlik nenelerin bulunduğu bütün avrat mahlukatın üzerinden dokuzar onar kişi geçmiş. Ortalık biteviye çırpınma, biteviye avaz ve inildeme!.. Bir oh çekerek ayağa kalkan kansızlar, uçkurlarını bağladıktan sonra birer cendekten farksız hale gelen çıplakları ayaklarından sürüye sürüye göle atmışlar.

"Gökte Tanrı, yerde kul kayalığına yapışmış yosunundan toprağına akmış kanına kadar mevcut olan ve olmayan bütün Omeran ahalisi; bu kırımın bilirkişisidir. İşte oğul, birlik olmayanın sonu böyledir. Omeran Gölü'nde şimdi üç yüze yakın can yatar, ahi yerde kalmış kemikler sızım sızım sızlar.

"Ağasıyla çapulcusuyla bütün yeşilputataparları gönderen başkurmay, kayalığın en uca yerine çıkarak ünlemiş. Askerlerim! İki cihan cengâverlerim! İğdiş atlı süvarilerim! Vatan millet aşkına, yapılamayacak kahramanlığın olmadığını bir kez daha gösterdiniz! Hepinizi gözlerinizden öperim. Alaman madalyalı kurmaylarımızın, değerli başkumandan Gölgesultanlarımızın dediği gibi kılıçlarınızı bileyin yiğitlerim, zo'ları hallettik sıra lo'larda!"

SON

KİTAP HAKKINDA...

*Ne mutlu bana ki "**Nenemin Masalları**"nı daha yazılış aşamasındayken okuma şansım oldu.*

*Diyarbekir 5 no'lu zindanında, vahşet günlerini sonlandıran 1983, Eylül direnişinin günlerinden bir gün cezaevinin tüm ışıkları sönmüş, herkes karanlıkta direniş ezgileri söylerken, birden karanlığın içinden altın gibi bir ses, ilk kez duyduğum bir ezgi seslendirdi: "**Mayıs'ın 18'inde... Zindanın bir köşesinde... Alev almış derileri.... Yanıyorlar diri diri... Tarihin şen çocukları... Halkımın kahramanları...**" O büyüleyici ezgi ve anlatım bütün benliğimizi sarıp sarmaladı, her hücremiz alev alev yandı sanki. Diyarbakır 5 No'luyu en iyi simgeleyen anlardan biri ve bestedir diye düşünürüm.*

İşte bu söz ve ezginin yaratıcısı Serdar Can'la daha sonra koğuşlarda, direnişlerde arkadaşlığımız devam etti. Rahmetli Sıdıka Can anamız da, kapı önlerindeki yiğit anaların önünde giderdi hep...

Başka cezaevlerine nakledildiğimizde de mektup arkadaşı olduk Serdar'la. Günlerden bir gün 1989 veya 90'ların başlarında ben Aydın Cezaevindeyken Serdar "Nenemin Masalları" adındaki çalışmasını gönderdi ve düşüncelerimi öğrenmek istedi.

Serdar'ın bu çalışması da tıpkı o karanlıkta söylediği

ezgi gibiydi. Altın kalbi ve sesi bu kez başka bir tarihsel karanlığın içinden sesleniyor, bizi kendisine görmeye, duymaya çağırıyordu. Serdar, Nenesinin anlattığı 1915 Ermeni soykırımının gerçek hikayelerini, masal diline çevirerek anlatmaktaydı. Türkçe edebiyatta ilk kez soykırım hikayeleri konu edilmiş olmaktaydı. Bu beni çok heyecanlandırdı, aslında "Ezop dili"ne çevrilmiş olmakla birlikte Serdar, aynı zamanda üzeri betonlaşmış, yasaklanmış bir yakın tarihe sözlü tarih çalışmasıyla darbe vurmuş oldu.

Çok yalın ve etkili bir anlatımı vardı Nenemin Masalları'nın; okurken bu anlatımın sinematografiye oldukça yakın olduğunu düşündüm.

Ben de zamandaş olarak 1915 soykırımı ile ilgili okumalar yapıyor, kitabımın yazım hazırlıklarını sürdürüyordum. Böylece ilk kez bu kadar yakından bir tanıklığın birinci elden ürünlerini okuma şansı elde etmiş oldum.

Serdar Can'ın bu kitabı kendi türünde bir ilk olmasının yanında, soykırım kurbanı olan Ermeni kadınlarının, kızlarının Müslüman Kürt ya da Türk ailelerinin içinde ağızsız, dilsiz, kimsesizce çektikleri büyük yaşam trajedilerinin farkına çok geç varan bizim kuşağın adına da, bu annelere, ninelere yine ilk kez gönderilen bir güldeste olma özelliği var.

Onlar yaşadıkları büyük acıları çocuklarına, torunlarına, anlatamadılar; yüksek, kalın ve aşılmaz bir sessizlik duvarının arkasında hiç olmazsa Serdar gibi kimi altın yürekli torunlarının kendi seslerini duymuş olduklarını, birçoklarının da artık onları anlamaya başladıklarını bilselerdi.

Yalnız ülkeler değil insanlar da çok kimlikli, çok etnikli yapılar gösteriyor. Hele bizim gibi kırımların,yıkımların, savaşların hercümerç ettiği topraklarda. İrademizden bağımsız olarak devraldığımız bu kimliklere karşı nasıl bir duruş gösteriyoruz? İnkar mı, saygı mı; muhannetlik mi, adalet mi? Serdar, Nenesinin Masalları aracılığıyla bu sorgulamayı yapıyor ve bizleri de yüzleşmeye çağırıyor.

Eline, yüreğine sağlık Serdar Can... ***(Recep Maraşlı/ 2015/Berlin)***

ᛟ ᛟ ᛟ

"Dostum! Faşizme güzel bir tokat sallamışsın... Yalnız faşizme değil, biz korkaklık kabuğunu kıramayan Ermenilere de..." ***(Hrant Dink)***

ᛟ ᛟ ᛟ

"Bazı değer yargılarının toplumda yaşam tarzı haline gelmesi lazım. Zor zamanlarda değer yargılarını yok sayan biz Kürtlerin bu katliamda vebali büyüktür." ***(Cafer Cangöz)***

ᛟ ᛟ ᛟ

"Yaşadığımız topraklar, büyük acılara tanıktır. Dili olsa da söylese deriz ama... çoğu zaman tarifsizdir. Ermenilerin yaşadığı böyledir. Çok istisnai bir trajedidir onlarınki... Adına soykırım de, deme... İşin politikasında değilim. Biliyorum ki insanlık bu acıya ağlamadan vicdanını onaramaz, huzur bulamaz. Ürpertici, dehşet hikayeler var. Serdar Can bu kitapta onların acısına ağlıyor." ***(İbrahim Ekinci)***

"Başlı başına ne tam bir roman ne de öykü kitabı... Anafikri vermek veya gerçekliği esas yönleriyle ifade edebilmek bakımından hiçbir masalın tek başına bir bütünlüğü yok. Roman gibi birbirleriyle birebir tanışık olan izleklerde yürümüyorlar. Aralarında organik bir bağ olmayan alışıldık öyküler gibi birbirlerine yabancı da değiller. Acayip bi şey! Onun için ya hiç okumamalısınız ya da okudunuz mu baştan Önsöz Masalı olmak üzere hepsini okumalısınız. Anlatıcı nenemdir, aynı zamanda olayların başkişilerinden biridir. Onu tanımalısınız." ***(Serdar Can)***

"Serdar Can'ın, tüm olanaksızlıklar içinde bu "masal"ları derleyip toparlamasının ve Umut Yayımcılık'ın kitap haline getirerek yayımlamasının üzerinden on yıllar geçmesine rağmen hala güncel bir mesele olarak varlığını koruyan, 100. yıldönümü olmasıyla da tazelenen Ermeni Soykırımına dair bu çalışma anlamından hiçbir şey yitirmemiş." ***(Nisan Yayımcılık)***

